

Manner-Suomen kuntastrategiat ja vapaa-ajan monipaikkaisuus – analyysi tekstilouhinnan, mobiilidatan ja kyselytulosten pohjalta

Olli Lehtonen, Olli Voutilainen ja Marja K. Kallioniemi

Tiivistelmä

Suomessa kuntien kehittämisen keskeinen työkalu on kuntastrategia. Kaikkia kuntastrategioita analyysoivaa tutkimusta ei ole kuitenkaan viime vuosina tehty, koska laajasta tekstiaineistosta on hankalaa ja työlästä tuottaa tilastotietoa. Artikkelissa arvioidaan kuntastrategioiden suhdetta vapaa-ajan asumisen monipaikkaisuuteen ja kuntien näkemyksiin monipaikkaisuuden kuntatalousvaikutuksista. Teema on perusteltu, sillä vapaa-ajan monipaikkaisuus on lisääntynyt ja siihen liitetään monia paikallisia kehitysmahdollisuuksia. Tutkimusaineistoina ovat kaikki Manner-Suomen kunnissa laaditut kuntastrategiat, mobiilidata monipaikkaisuudesta sekä kuntien monipaikkaisuuden mahdollisuuksia, vahvuuksia, heikkouksia ja uhkia käsittelevä kuntajohtajille suunnattu kysely. Tutkimusmenetelmänä käytetään kuntastrategioiden analysoinnissa tekstilouhintaa sekä eri aineistojen välisten yhteyksien selvittämisessä korrelaatio- ja polkuanalyysiä. Tulosten mukaan monipaikkaisesti asutut kunnat tunnistavat niihin muista kunnista suuntautuvan vapaa-ajan monipaikkaisen asumisen kuntastrategioissaan ja siten rakentavat kuntastrategioiden sisältöään paikallisista lähtökohdista. Paikallinen tieto on tärkeä osa kuntastrategiaprosessia, sillä näin kunnan elinvoiman kehittäminen korostaa tehokkaasti sijainnin, toimijoiden, ominaisuuksien sekä valmiuksien merkitystä tunnustaen, että niihin liittyy erilaisia kehitysmahdollisuuksia erilaisissa kunnissa, kuten monipaikkaisuudessa.

Avainsanat:

Paikallinen kehittäminen, kuntastrategiat, vapaa-ajan monipaikkaisuus, tekstilouhinta, SWOT-analyysi

Abstract

In Finland, the municipal strategy is the key tool for development in municipalities. However, no research to analyse all municipal strategies has been conducted in recent years because generating statistical data from large text volumes is difficult and demanding. This article assesses the relationship between municipal strategies and multilocality of leisure, as well as municipalities' views on the economic impacts of multilocality on the municipal economy. This theme is justified because multilocality of leisure has increased and diverse local development opportunities are associated with it. The research data consist of all municipal strategies prepared in Mainland Finland, mobile data on multilocality and a survey on the strengths, weaknesses, opportunities and threats (SWOT) of multilocality intended for municipal leaders. The municipal strategies were analysed using text mining, and associations between various datasets were investigated based on correlation and path analysis. According to the results, municipalities with multilocal residents identify in their municipal strategies that people arrive there from other municipalities for leisure and therefore build the content of their municipal strategies from local perspectives. Local knowledge is an important part of the municipal strategy process, as it effectively emphasizes the significance of location, actors, characteristics, and capabilities in developing the municipality's vitality, recognizing that they involve various development opportunities in different municipalities, such as multi-locality.

Keywords:

Local development, municipal strategies, multilocality of leisure, text mining, SWOT analysis

Johdanto

Kuntastrategia ilmaisee kunnassa merkityksellisimmiksi arvioidut asiat ja keskeiset tavoitteet (Kuntalaki 410/2015; Saukkonen ym. 2022), joilla pyritään tuottamaan kuntalaisille hyvinvointia ja elinvoimaa (Maury ym. 2021). Kuntastrategian tarkoitus on pyrkiä parantamaan suurien kokonaisuuksien hallintaa ja ennakoida tulevaa entistä paremmin, ja siksi kuntastrategian säännöllisestä laadinnasta on tehty kunnille lakisääteinen tehtävä (Harjula & Prättälä 2015). Kuntastrategia sisältää keskeisiä, paikallisiin erityispiirteisiin pohjautuvia strategisia valintoja, joiden avulla tavoitellaan menestystä kuntien välisessä kilpailussa (Maury ym. 2021). Tutkimusta kuntastrategioista on tehty viime vuosina runsaasti, mutta pääsääntöisesti niissä on paneuduttu vain osaan kuntastrategioista (esim. Möttönen 2012; Nylén ym. 2021; Kahila ym. 2022; Kurvinen ym. 2022; Saukkonen & Majoinen 2022; Saukkonen ym. 2022; Rantanen 2023; Jäntti & Peltomaa 2024; Mustakangas & Vihinen 2024). Kattavaa tutkimusta kuntastrategioista ei ole viime vuosina tehty, koska laajasta tekstidokumenttiaineistosta on hankalaa ja työlästä tuottaa tilastotietoa.

Tämän artikkelin tavoitteena paikata puutetta tietämyksessä kuntastrategioiden, paikallisten ominaisuuksien ja paikallisen kehittämisen sekä kuntanäkemyksien välisistä suhteista tarkastelemalla vapaa-ajan monipaikkaisuuden teemaa. Artikkelissa kysymme, miten vapaa-ajan monipaikkaisuus esiintyy kuntastrategioissa ja miten se yhdistyy kuntien näkemyksiin vapaa-ajan monipaikkaisuuden vahvuuksista, mahdollisuuksista, heikkouksista ja uhista sekä monipaikkaisen asumisen yleisyyteen kunnissa. Tavoitteena on tiivistetysti tuottaa arvio siitä, missä määrin kuntien omat näkemykset monipaikkaisuudesta, monipaikkaisuuden ohjaus kuntastrategioissa ja monipaikkaisuuden tilastot yhtyvät toisiinsa. Esitettyihin kysymyksiin vastaaminen tuottaa tietoa kuntien strategisen suunnittelun kiinnittymisestä ja rakentumisesta paikallisten vahvuuksien varaan, josta on vähän tutkimustietoa myös kansainväliset tutkimukset huomioiden. Tutkimusaineistoina käytetään kaikkia Manner-Suomen kuntien kuntastrategioita, kuntajohtajille kohdistettua nelikenttäkyselyä ja mobiilidata-aineistoa, joita analysoitiin tekstinlouhinnalla ja tilastollisella analyysillä.

Rajaudumme artikkelissamme vapaa-ajan asumisen monipaikkaisuuteen, johon liitetään monia

kehitysmahdollisuuksia erityisesti maaseutumaisille kunnille (Lehtonen ym. 2023). Rajausta voidaan myös perustella sillä, että vapaa-ajan asumisen monipaikkaisuus muodostaa valtaosan asumiseen liittyvän monipaikkaisuuden volyymin (Rannanpää ym. 2022). Erityisesti maaseutumaisissa kunnissa vapaa-ajan asutuksen rooli monipaikkaisuudessa korostuu (Pitkänen & Strandell 2018).

Artikkeli etenee seuraavasti. Johdantoluvun jälkeen tarkastelemme kuntastrategioita strategisen suunnittelun kontekstissa. Tämän jälkeen käsittelemme monipaikkaisuutta, erityisesti vapaa-ajan asumisen monipaikkaisuutta, kuntien kehittämisessä. Seuraavaksi kuvaamme käyttämämme aineistot ja menetelmät, minkä jälkeen esitämme tulokset. Viimeisessä luvussa tarkastelemme tuloksiamme sekä vertaamme niitä aiempiin tutkimuksiin, pohdimme tutkimuksemme lisäarvoa ja rajoitteita sekä esitämme jatkotutkimustarpeita.

Strateginen suunnittelu ja kuntastrategiat

Strategisessa suunnittelussa tuotetaan harkittuja, suunnitelmallisia ja keskeisiä päätöksiä sekä toimenpiteitä, joiden avulla voidaan muodostaa käsitys tai ohjata sitä, mitä organisaatio on, mitä se tekee ja miksi (Bryson 2015). Strateginen suunnittelu on usein osa laajempaa, jatkuvaa strategista hallinnon johtamista, johon sisältyvät sekä suunnittelutoimenpiteet että toimeenpano (Bryson ym. 2018). Samalla edistetään strategista ajattelua, toimimista ja oppimista (Bryson 2015). Julkisissa organisaatioissa strateginen suunnittelu käytännössä edistää tavoitteiden saavuttamista, niihin pyrkimistä ja toiminnan tehokkuutta. Usein strateginen suunnittelu on sisällytetty osaksi voimassa olevaa lainsäädäntöä. (Bryson ym. 2018.) Paikallinen hallinto hyödyntää strategista suunnittelua ennakkoidakseen ja osoittaakseen monimutkaiset, tulossa olevat tai kohdatut haasteet, kuten teknologian uudistumisen tai väestön ikääntymisen. Lisäksi strategisessa suunnittelussa asetetaan pitkän aikavälin tavoitteita ja määritetään toimenpiteiden tärkeysjärjestys, jotta asetetut tavoitteet on mahdollista saavuttaa. Samalla arvioidaan, millaiset inhimilliset ja taloudelliset resurssit tarvitaan asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. (Guyadeen ym. 2023.)

Strategisen suunnittelun avulla organisaatio hakee järjestelmällisesti suuntaa kohti tulevaisuutta siten, että huomioon otetaan sekä toimintaympäristö että organisaation ulkopuoliset sidosryhmät (Berry & Wechsler 1995). Itse suunnittelutyö on kuitenkin haasteellisempaa julkisille kuin yksityisille organisaatioille, sillä julkisten organisaatioiden tulee saada suunnitteluun mukaan runsaasti erilaisia sidosryhmiä. Lukuisten asianosaisten kesken yhteisen tavoitteen asettaminen voi olla haasteellista. Lisäksi pitkän ajan strategista ajattelua voi hankaloittaa lyhyemmän aikavälin poliittiset syklit ja siihen liittyvä päättäjien vaihtuminen. (George 2017.) Strategista suunnittelua on sovellettu julkisella sektorilla jo pitempään, mutta siitä huolimatta on edelleen vähän kokeellista tutkimusaineistoa sen positiivisista vaikutuksista ja tehokkuudesta. Osin saadut tulokset ovat olleet yllättäviä, osin ristiriitaisia. Strategisen suunnittelun vaikutukset norjalaisten kuntien toiminnassa koettiin kyselyaineiston mukaan osin positiivisiksi, mutta objektiivisilla mittareilla mitaten vaikutus oli kuitenkin joko neutraali tai negatiivinen (Johnsen 2018).

Kuntastrategioiden vaikuttavuutta, sisältöä sekä toimeenpanoon liittyviä mekanismeja on tutkittu jonkin verran Suomessa. Aikaisemmassa tutkimuksessa on keskitytty tarkastelemaan kuntien johtamisjärjestelmää, kuntastrategian roolia kunnan johtamisessa (Anttiroiko ym. 2007; Meklin ym. 2009; Airaksinen 2017; Valtionvarainministeriö 2022) ja analysoimaan strategioiden sisältöä (Vaara ym. 2010; Möttönen & Kettunen 2015; Nylén ym. 2021; Kurvinen ym. 2022; Jäntti & Peltomaa 2024). Kuntien strategista johtamista ja sen tasoa on analysoitu myös osaamisen, tiedon ja strategiaprosessin näkökulmista (Huotari 2009; Hyrkäs 2009; Einola & Kohtamäki 2015; Ikola-Norrbacka 2017; Kivimäki ym. 2023). Lisäksi on analysoitu kunnan ja valtion strategisten tavoitteiden suhdetta sekä valtio-kunta-ohjaussuhdetta (Heuru ym. 2008; Airaksinen 2017; Hyryläinen 2017; Nyholm & Niiranen 2017; Valtionvarainministeriö 2022) ja maaseudun kehittämisen huomioimista kuntastrategioissa (Mustakangas & Vihinen 2024).

Suomessa kunnanvaltuuston hyväksymä, lakisääteinen kuntastrategia sisältää kunnan tavoit-

teet, periaatteet ja näkemyksen tulevaisuuden osalta (Jäntti & Peltomaa 2024). Käytännössä kuntastrategioiden sisällöllä on huomattava merkitys, kun ne ohjaavat kehittämistyötä, toimeenpanoa, toteuttamisohjelmien sisältöä ja suuntaavat kuntien rahavirtoja (Nylén ym. 2021). Kuntastrategioihin valikoituu rajatusti kunnan johtamisen ja toiminnan näkökulmasta keskeiseksi katsottuja asioita. Kuntastrategiat eivät kuitenkaan useinkaan kerro vielä sitä, miten strategiaa käytännössä aiotaan toteuttaa tai miten asiat käytännössä hoidetaan. (Jäntti & Peltomaa 2021.) Arvion mukaan strategisessa suunnittelussa politiikka ja tieto kohtaavat toisensa, kun strategian sisältö laaditaan vetoavaksi ja vakuuttavaksi esimerkiksi kuvien, kaavioiden ja iskusanojen avulla. Valittu visio, tiedot ja ratkaistavat ongelmat rakentavat hallitsevaa tarinaa, jonka avulla kehitystä ohjataan. (Kornberger 2012; Nylén ym. 2021.) Samoilla linjoilla on Vaara ym. (2010) tutkimus, jonka mukaan kuntastrategia on voimakas työväline, jonka avulla edistetään ja oikeutetaan tiettyjä tavoitteita, arvoja ja ideologioita.

Kuntastrategian tulee perustua arvioon kunnan nykytilanteesta sekä tulevista toimintaympäristön muutoksista ja niiden vaikutuksista kunnan tehtävien toteuttamiseen. Kuntastrategioiden pitäisi siten olla omaleimaisia ja kiinnittyä paikallisiin olosuhteisiin, koska ne tulisi sovittaa kunnan tilanteen, koon ja sijainnin mukaisesti paikalliseen todellisuuteen ja toimintaympäristön kehitykseen. Siten strategiaprosessin tulisi olla omaleimainen, eikä asiakirjan sisältöä voi kopioida muista kunnista. Esimerkiksi väestöään menettävillä ja elinvoimaisuuden kanssa painiskelevilla kunnilla kuntastrategian olemus, merkitys ja painotukset ovat toisenlaiset kuin esimerkiksi uusinviestintäpainaisissa kipuilevissa menestyvissä kunnissa. (Pauni 2013.)

Kuntastrategioiden omaleimaisuus syntyy paikkaperustaisesta kehittämisestä. Tässä lähestymistavassa kuntien tulevaisuutta tarkastellaan erityisesti paikallisen hallinnan ja paikallisesti organisoitun päätöksenteon, demokratian ja resurssien hyödyntämisen näkökulmista. Valtiokeskeisessä lähestymistavassa kuntien tulevaisuutta taas tarkastellaan erityisesti valtiojärjestelmän resurssi- ja normiohjauksen sekä valtiontalouden näkökulmasta. (Hyryläinen 2017.) Paikkaperustaisuuteen on sitouduttu perinteisesti maaseudulla (Hyryläinen 2017; ks. paikkaperustaisesta kehittämisestä Barca ym. 2012; Luoto ym. 2016). Toisaalta niin Suomessa kuin ulkomailla on havaittu myös haasteita, joita kunnat kohtaavat paikkaperustaisen kehittämisen käytössä. Haasteet voivat kytkeytyä esimerkiksi institutionaalsiin tekijöihin kuten vanhentuneeseen kunnallislainsäädäntöön tai voimakkaaseen sääntelyyn (Mustakangas 2024).

Kuntastrategioita kohtaan on esitetty myös runsaasti kritiikkiä. Kaupunkien strategiat arvioidaan samanlaisiksi, jolloin ne eivät korosta paikallisia olosuhteita tai erityispiirteitä (Möttönen & Kettunen 2015). Kuntien strategiatyötä ohjaakin yhteinen strategiakäsitys, jonka seurauksena asiakirjat ovat Möttösen (2012) mukaan organisaatioiden hallinnollisia ohjausstrategioita sisältäen tavoitteenajattelun perustuvia kesyjen ongelmien ratkaisuja. Lueteltujen syiden takia Möttönen (2012) pitää kuntastrategioiden merkitystä vähäisenä kuntien kehityksen näkökulmasta. On todettu, että ”monet strategiaprosessit ovat olleet pettymyksiä tai jopa epäonnistuneet” (Sorsa ym. 2010), ja että ”strategiat ovat saattaneet tehdä enemmän haittaa kuin hyötyä” (Suominen 2011). Lisäksi kuntastrategioista on puuttunut kokonaisvaltaisuus, ja kriittinen tarkastelu strategioiden roolista ja merkityksestä on ollut puutteellista (Möttönen & Kettunen 2015). Strateginen suunnittelu kunnissa voi myös jäädä huomattavasti paikallisten johtajien varaan (Mustakangas & Vihinen 2024). Samoin Kanadan kuntastrategioista on löytynyt parannettavia kohteita: suunnitelmiin sisällytetyt tavoitteet tulisi asettaa tärkeysjärjestykseen ja niiden saavuttamista varten tulisi nimetä tarvittavat toimenpiteet (Guyadeen ym. 2023).

Monipaikkaisuus kuntien kehittämisessä ja kuntastrategioissa

Monipaikkaisuuden määritelmän mukaan ihmisten ajankäyttö jakautuu usean eri paikan sekä näiden välillä tapahtuvan liikkumisen vuorovaikutuksessa. Monipaikkaisuus voi olla päivittäistä, kun liikutaan ja vaihdetaan paikkaa esimerkiksi kodin, työn ja harrastusten välillä. Monipaikkaisella asumisella tarkoitetaan puolestaan sitä, että käytössä on kaksi tai useampia eri paikoissa sijaitsevia asuntoja, joissa asutaan ja yövytään vuororytmisesti. (Rannanpää ym. 2022.) Tässä artikkelissa tarkastelun kohteena on erityisesti monipaikkainen vapaa-ajan asuminen, joka sisältää myös matkailun.

Etenkin vapaa-ajan asumiseen liittyvä monipaikkaisuus on kuluneiden vuosikymmenten aikana lisääntynyt Suomessa (Rannanpää ym. 2022). Monipaikkaisen vapaa-ajan asumisen suhteellinen merkitys on huomattava etenkin monille maaseutumaisille kunnille (Pitkänen & Strandell 2018; Voutilainen ym. 2021). Merkitystä on kasvattanut paitsi vapaa-ajan asukkaiden lukumäärän merkittävä lisääntyminen, niin tätäkin huomattavasti voimakkaampi vakituisen väestön määrän väheneminen harvaan asutun maaseudun sekä myös ydinmaaseudun kunnissa (Rannanpää ym. 2022). Myös viime vuosien kriisit ovat edistäneet ja luoneet edellytyksiä monipaikkaisuudelle. Covid 19 -pandemian aikana toteutunut niin sanottu pakotettu digiloikka kasvatti etätöiden ja paikkariippumattoman työn suosiota (Saukkonen ym. 2022; Lyly-Yrjänäinen 2023), joka näkyi muun muassa vapaa-ajan asunnolta tehdyn työn lisääntymisenä (Voutilainen ym. 2021) ja yleisemmin lisääntyneenä liikkuvuutena maaseudulle (Lehtonen & Kotavaara 2021). Merkittävät muutokset monipaikkaisen elämäntavan suosiossa ovat lisänneet kunnille myös monipaikkaiseen asumiseen liittyviä kehitysmahdollisuuksia. Siksi voidaan olettaa, että monipaikkaisuus näkyisi erityisesti monipaikkaisesti asuttujen kuntien kuntastrategioissa. Oletusta tukee kuntalaki (410/2015), jossa monipaikkaiset asukkaat on tunnistettu pidempiaikaisesti asuvana asukasryhmänä, joiden mielipiteitä tulisi kuunnella ennen palveluja koskevaa päätöksentekoa.

Aiemmissa Suomea koskevissa kuntastrategia-analyyseissa on päädytty yhtäältä tulokseen, etteivät monipaikkaisuus ja kausiasukkaat juurikaan näy Manner-Suomen kuntastrategioissa (Tunkkari 2020; Koivisto ym. 2021), mutta toisaalta siihen, että monipaikkaisuus on nimenomaan kausiväestön kautta huomioitu noin puolessa pienimmistä, alle 5 000 asukkaan kunnista (Kurvinen ym. 2022). Toisaalta 18 erityyppisen, suhteellisen paljon vapaa-ajan asutusta käsittävän kunnan tarkastelussa vapaa-ajan asukkaiden väestöosuuden ei havaittu selittävän sitä, missä määrin ja miten kokonaisvaltaisesti monipaikkaisuus ilmeni kuntien strategioissa. Sen sijaan arvioitiin, että todennäköisesti kunnan historiallinen identiteetti vapaa-ajan asumisen alueena sekä kunnan päättäjien ja viranhaltijoiden suhtautuminen vaikuttavat taustalla vapaa-ajan asukkaiden suhteellista määrää enemmän. (Rantanen 2023.) On huomionarvoista, että kaikkia kuntien itselleen asettamia kehittämistavoitteita ei välttämättä sisällytetä kuntastrategiaan. Esimerkkejä tällaisista ovat erilaiset poliittiset sopimukset valtuustokauden tavoitteista sekä teema- ja ilmiöpohjaiset tavoitteet. (Valtionvarainministeriö 2022.) Kuntastrategiaa voidaankin toimeenpanna erilaisilla ohjelmilla ja hankkeilla, jolloin myös niiden sisältö ja toimenpiteet kannattaisi huomioida monipaikkaisuuden tarkastelussa (Saukkonen ym. 2022).

Monipaikkaisuutta kuntien kehittämisessä ja sen arvioituja vaikutuksia on tutkittu myös muun muassa kuntien viranhaltijoille ja johtajille kohdennettujen kyselyjen avulla (Adamiak ym. 2015; Saukkonen & Majoinen 2022; Lehtonen ym. 2023), mutta niistä ei ainakaan suoraan voi päätellä monipaikkaisuuteen liittyvien käsitteiden ja täten monipaikkaisuuden ilmenemistä juuri kuntastrategioissa. On kuitenkin havaittu, että mitä enemmän ja tiheämmässä vapaa-ajan asuntoja alueella on, sitä herkemmin niiden sekä myönteiset että kielteiset vaikutukset on huomioitu kunnassa. Vapaa-ajan asumiseen kohdistetun huomion on myös todettu ilmenevän suhteessa siihen, minkä verran kunnassa on muita kehittämismahdollisuuksia. (Adamiak ym. 2015, 46.) Lisäksi on havaittu, että suuressa osassa kuntia on toteutettu monipaikkaisuuteen liittyvää kehittämistoimintaa ja että monipaikkaisuus nähdään kunnissa vahvimmin vapaa-ajan asumisen kautta (Saukkonen & Majoinen 2022). Kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden mukaan moni-

paikkaiset asukkaat on välttämätöntä huomioida alueiden suunnittelussa, sisältäen maankäyttöön liittyvät politiikkatoimenpiteet, monitasohallinnan koordinaation sekä sektoreiden väliset suhteet (Alonsopérez ym. 2022). Siksi voidaan olettaa, että monipaikkaisesti asutuissa kunnissa olisi tehty myös siihen liittyviä strategisia valintoja.

Aineistot ja menetelmät

Kuntastrategioiden, monipaikkaisuuden ja siihen liittyvien kuntanäkemyksen suhdetta selvitetiin monipuolisen tutkimusaineiston avulla, joka koostuu seuraavista osioista: a) kaikki Manner-Suomen kunnissa laaditut kuntastrategiat suomeksi (N=293), b) Telian mobiilidata kuntien monipaikkaisuudesta sekä c) monipaikkaisuuden mahdollisuuksia, vahvuuksia, heikkouksia ja uhkia käsittelevä SWOT-kuntakysely. Aineistot esitellään tarkemmin seuraavissa alaluvuissa.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin kuntastrategioiden analysoinnissa tekstinlouhintaa sekä eri aineistojen välisten yhteyksien selvittämisessä korrelaatio- ja polkuanalyysiä. Tekstinlouhinnan tavoitteena oli tuottaa kuntastrategioiden tekstiaineistosta tilastollisessa analyysissä hyödynnettävää paikkatietoa. Korrelaatioanalyysin tavoitteena puolestaan oli tunnistaa monipaikkaisuuden, sen kuntastrategiaesiintyvyyden ja monipaikkaisuuteen liitettyjen vahvuuksien, mahdollisuuksien, uhkien ja heikkouksien välisiä yhteyksiä. Polkumallinnuksella pyrittiin syventämään korrelaatioanalyysiä arvioimalla kuntastrategioiden merkitystä kuntien näkemyksissä monipaikkaisuuden kuntatalousvaikutuksiin.

Monipaikkaisuuteen liittyvät aineistot

Kuntastrategiat

Monipaikkaisuutta osana kuntien strategisia valintoja kartoitettiin kuntastrategioista, jotka poimittiin kuntien internetsivuilta tammikuussa 2023. Analysoitavaksi strategiaksi valittiin kunnista se strategia, joka oli voimassa ja saatavilla kunnan internetsivuilla. Tyypillisin strategiakauden alkuvuosi oli 2022. Kuntastrategioista luotiin niiden analysointia varten korpus eli tekstidokumenttikokoelma, joka sisälsi 293 Manner-Suomen kuntastrategiaa. Kokoelmasta jätettiin pois Uusikaarlepyy, koska sen kuntastrategia oli saatavilla vain ruotsinkielisenä.

Monipaikkaisuuden SWOT-kuntakysely

Kuntien näkemyksiä monipaikkaisuuden kuntatalousvaikutuksista kartoitettiin Manner-Suomen kuntajohtajille ja pormestareille suunnatulla verkkokyselyllä, joka toteutettiin Webropol-ohjelmistolla 9.6.–4.7.2022 suomeksi ja ruotsiksi. Kyselyssä selvitettiin nelikenttä- eli SWOT-analyysillä monipaikkaisuudesta kunnille syntyviä vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia, joita liittyy monipaikkaisuuteen kuntataloudessa. Kyselyyn vastasi 293 kunnasta 106 kuntaa, jolloin vastausprosentiksi muodostui 36. Vastaajista suurin osa eli 90 prosenttia oli kunta- tai kaupunginjohtajia. Loput vastaajista olivat pormestareita tai johtavia viranhaltijoita kuten hallinto-, kehitys- tai talousjohtajia. Eniten eli 43 prosenttia vastauksista saatiin ei-monipaikkaisesti asutuista kunnista, 28 prosenttia heikosti monipaikkaisesti asutuista kunnista ja 29 prosenttia monipaikkaisesti asutuista kunnista.

Kysymysten sisältö SWOT-kyselyssä perustui aikaisempiin tutkimuksiin, joissa on tarkasteltu monipaikkaisuuden merkityksiä kuntataloudelle (Lehtonen ym. 2023). Siten kyselyn tietoja voidaan hyödyntää monipaikkaisuuden kuntatalousvaikutuksia selvitetessä, sillä monipaikkaisesti asutuissa kunnissa voidaan esimerkiksi osaltaan vahvistaa monipaikkaisuuden vahvuuksia, parantaa havaittuja heikkouksia, hyödyntää mahdollisuuksia ja varautua potentiaalisiin uhkiin niiden

tiedostamisella ja hyvällä suunnittelulla. Kyselyn osa-alueet ja niihin sisältyneet kysymykset on koottu taulukkoon 1. Vastauksia analysoitiin kysymyskohtaisesti, mutta jokaisesta osa-alueesta myös muodostettiin summamuuttujat laskemalla yhteen osatekijöiden saamat vastauspistemäärät. Näitä summamuuttujia hyödynnettiin korrelaatioanalyysissä.

Taulukko 1. SWOT-kyselyn neljä osa-aluetta, esitetyt kysymykset ja arvioidut osatekijät Manner-Suomen kuntajohtajien verkkokyselyssä vuonna 2022.

Osa-alue	Kysymyksen muotoilu	Osatekijä
Vahvuudet	Millaisena MAHDOLLISUUTENA kuntataloudelle ja alueen taloudelliselle toimeliaisuudelle koet seuraavat monipaikkaisuuteen liitettävät asiat? (Likert-asteikko 1–5: 1 ei lainkaan mahdollisuus ... 5 suuri mahdollisuus)	• Suorat lisätulot kuntaan kiinteistöveron kautta • Suorat lisätulot kuntaan palvelumaksujen kautta • Maan arvon nouseminen • Kiinteistöjen arvon nouseminen • Tulot paikalliselle elinkeinoelämälle • Asuntojen vuokraustoiminnan lisääntyminen • Työllisyyden paraneminen • Asuntokaupan vilkastuminen
Mahdollisuudet	Millaisena VAHVUUTENA kuntasi taloudelle ja alueen taloudelliselle toimeliaisuudelle koet seuraavat monipaikkaisuuteen liitettävät asiat? (Likert-asteikko 1–5: 1 ei lainkaan vahvuus ... 5 suuri vahvuus)	• Kaksoiskuntalaisuus, E-kuntalaisuus • Kunnan palveluympäristön kehittyminen • Vapaa-ajan asunnon muuntaminen pysyvään asumiseen • Monipaikkaisten asukkaiden juurtuminen kuntaan • Monipaikkaisten asukkaiden (ml. yrittäjien) sosiaalisen pääoman hyödyntäminen • Infrastruktuurin ylläpidon tehostuminen
Heikkoudet	Millaisena HEIKKOUTENA kuntataloudelle ja alueen taloudelliselle toimeliaisuudelle koet seuraavat monipaikkaisuuteen liitettävät asiat? (Likert-asteikko 1–5: 1 ei lainkaan heikkous ... 5 suuri heikkous)	• Tulojen kausivaihtelut (kysynnän kausittaisuus) • Teiden ylläpidosta koituvat kustannukset kuntataloudelle • Vesi- ja jätevesijohtoverkon ylläpidosta koituvat kustannukset • Palveluiden ylläpidosta koituvat kustannukset kuntataloudelle (mm. rakennusvalvonta) • Yhdyskuntarakenteen hajautumisen kustannukset • Kiinteistöveron tasoon liittyvä sääntely
Uhat	Millaisena UHKANA kuntataloudelle ja alueen taloudelliselle toimeliaisuudelle koet seuraavat monipaikkaisuuteen liitettävät asiat? (Likert-asteikko 1–5: 1 ei lainkaan uhka... 5 suuri uhka)	• Puutteellinen tieto monipaikkaisista henkilöistä heikentää palvelujen kehittämistä ja käyttöä • Infrastruktuurin ylläpidosta aiheutuvat lisäkulut (esim. tietoliikenneyhteydet, tiet) • Paikallinen väestö ei tue monipaikkaisuuteen liittyvää kehittämistyötä • Monipaikkaisten ihmisten kulutuskysyntä jää vähäiseksi kunnan alueella • Resurssipaineet julkisiin palveluihin kasvavat • Monipaikkaisuus vähentää pysyvää asumista kunnassani

Mobiilidata ja vapaa-ajan monipaikkaisuuden kuntaluokitus

Monipaikkaisuuden väestövaihteluita tarkasteltiin teleoperaattori Telia Company AB:n ihmisvirtojen liikettä kuvaavalla Crowd Insights -aineistolla. Tässä kunta-aineistossa monipaikkaisuutta määritettiin kuukausittain keskiväkiluvulla, joka ilmoittaa kunnassa kuukausittain keskimäärin oleskelevan väestömäärän. Aineistossa monipaikkaiseksi kausiväestöksi laskettiin henkilöt, jotka yöpyivät kunnassa vähintään yhden yön yli. Mobiiliaineistossa monipaikkaisuutta määritetään kuntarajat ylittävästi, sillä kuntien näkökulmasta juuri kuntarajat ylittävällä monipaikkaisuudella on kunnille enemmän merkitystä kuin kunnan sisään rajautuvalla monipaikkaisuudella, joka ei vaikuta kunnan väkilukuun.

Koska kunnan monipaikkaisuutta tai monipaikkaisen kausiväestön määrää ei tilastoida virallisesti, on mobiilidataan perustuva kuukausittainen keskiväkiluku tällä hetkellä parhaita tapoja mitata monipaikkaisen kausiväestön määrää kunnissa, ja siksi tätä aineistoa onkin hyödynnetty

viime vuosina monipaikkaisuutta käsittelevissä tutkimuksissa (Rannanpää ym. 2022). Mobiilidataa on käytetty tutkimuksissa kartoittamaan monipaikkaisuuden volyymiä Suomessa aikaisemmin (Rannanpää ym. 2022; Lehtonen ym. 2023). Mobiilidatasta muodostettiin analyysejä varten muuttuja, joka kuvasi monipaikkaisuuden synnyttämää kausittaista väestölisäystä kunnissa. Muuttuja laskettiin suhteuttamalla mobiilidatan keskiväkiluku kunnan tilastoituun väkilukuun, jolloin se kuvaa monipaikkaisuudesta syntyvää väestölisäystä tilastoituun väkilukuun verrattuna vuonna 2021. On huomioitava, että monipaikkaisuuden arvioiminen mobiilidatan kuukausittaisella keskiväkiluvulla on likimääräinen muuttuja, sillä se sisältää kaiken kuntarajat ylittävän yön yli kestävä liikkuvuuden. Aineistosta ei voida irrottaa pelkästään vapaa-ajan monipaikkaisuutta, koska mobiilidata ei sisällä tietoa ihmisten liikkumisen motiiveista.

Mobiilidatan heikkouksista huolimatta aineistoa käytettiin tunnistamaan vapaa-ajan monipaikkaisesti asuttuja kuntia, koska muita potentiaalisia aineistoja monipaikkaisuuden kartoittamiseen ei ole yleisesti saatavissa. Monipaikkaisuuden mittaamiseen liittyvän epävarmuuden vuoksi käytimme tässä artikkelissa kuitenkin laajaa monipaikkaisuusmääritelmää, joka sisältää myös vapaa-ajan matkailun. Vapaa-ajan asuminen on arvioitu yöpymisten määrässä selvästi merkittävämmäksi osaksi monipaikkaisuutta (Pitkänen & Strandell 2018), ja siihen liittyvien vuosittaisten yöpymisten määräksi on viimeisimmässä selvityksessä arvioitu melkein 90 000 000 (Rannanpää ym. 2022, 22). Arvioiden perusteella matkailu on toiseksi merkittävän osa ihmisten kuntarajat ylittävää liikkuvuutta, ja sen suuruudeksi on arvioitu yli 45 000 000 vuosittaista yöpymistä. Yhdessä nämä vapaa-ajan asumismuodot kattavat merkittävän osan ihmisten liikkuvuudesta, sillä niiden osuus on arviolta yli 60 prosenttia kaikesta kuntarajat ylittävästä yön yli kestävästä liikkuvuudesta. Muiden monipaikkaisuusmuotojen, kuten työhön ja opiskeluun sekä perhesyihin liittyvän monipaikkaisuuden, osuudet kuntarajat ylittävästä yön yli kestävästä liikkuvuudesta on arvioitu vapaa-ajan asumista ja matkailua vähäisemmiksi. Merkittävimäksi näistä muista monipaikkaisen asumisen muodoista on arvioitu omillaan asuvien opiskelijoiden matkat kotipaikkakunnille, joista muodostuu noin 40 000 000 yöpymistä vuosittain. (Rannanpää ym. 2022, 22.)

Monipaikkaisuuteen liittyvien tilastollisten aineiston analysoinnissa ja sen kuvailussa käytimme myös vapaa-ajan monipaikkaisuuden kuntaluokitusta (Lehtonen ym. 2023), jossa kunnat luokitellaan vapaa-ajan asukkaisiin liittyvän monipaikkaisuuden suhteellisen merkityksen perusteella voimakkaasti monipaikkaisesti asuttuihin (10 kuntaa 308 kunnasta), monipaikkaisesti asuttuihin (49/308), heikosti monipaikkaisesti asuttuihin (97/308) ja ei-monipaikkaisesti asuttuihin kuntiin (152/308). Tämäkin luokitus tunnistaa vapaa-ajan monipaikkaisuuden voimakkuutta kunnissa hyödyntämällä Telian mobiilidataa, mutta sisältää myös muuttujan ulkopaikkakuntalaisten kesäasukkaiden osuudesta kunnan tilastoidusta väkiluvusta. Luokituksen kunnista voimakkaasti monipaikkaisesti asutuissa kunnissa väestömäärän vaihtelu on vuoden aikana suurinta ja monipaikkaista väestöä on keskimäärin yli 90 prosenttia enemmän kuin kuntiin tilastoitua pysyvää asutusta. Monipaikkaisissa kunnissa väkiluvun vaihtelu on huomattavasti monipaikkaisesti asuttuja kuntia vähäisempää – samoin heikosti monipaikkaisissa kunnissa verrattuna monipaikkaisiin kuntiin. Vähiten monipaikkaisesti asutut kunnat nimettiin luokituksessa ei-monipaikkaisiksi kunniksi. Nämä kunnat ovat monipaikkaisuuden lähtökuntia, joista lähdetään viettämään aikaa monipaikkaisesti asuttuihin kuntiin. Siksi ei-monipaikkaisesti asuttujen kuntien tilastoitu väkiluku on erityisesti kesäaikaan merkittävästi pienempi kuin niiden keskiväkiluku Telian mobiilidatassa (emt.). Yhdistimme analyysissämme voimakkaasti monipaikkaisesti asutut kunnat ja monipaikkaisesti asutut kunnat yhdeksi luokaksi, jonka nimesimme jälkimmäisen luokituksen mukaisesti monipaikkaisesti asuttujen kuntien luokaksi.

Kuntastrategioiden tekstinlouhinta

Kuntastrategioiden osalta tarkastelimme tekstinlouhinnan menetelmin monipaikkaisuuden ilmenemistä niissä monipaikkaisuuteen kytkeytyvien käsitteiden kautta. Tätä lähestymistapaa voidaan

perustella niin sanotulla käsittevetoisella politiikalla, jonka mukaan muutosta voidaan edistää siihen voimakkaasti ohjaavan käsitteen avulla. Käsitteiden voidaan odottaa pyrkivän konkretisoimaan haluttua muutosta. Poliittisten käsitteiden menestyksen osalta on myös keskeistä, että ne leviävät eri tasoihin politiikka-asiakirjoihin ja yhteiskunnallisten toimijoiden käyttöön. (Meadowcroft & Fiorino 2017; Nylén ym. 2021; Jäntti & Peltomaa 2024.)

Tekstinlouhinnan osalta huomattavin etu on mahdollisuus analysoida ilman rajoitteita suuria tekstiaineistoja, luokitella tekstidokumentteja tai tunnistaa niistä erilaisia ilmiöitä (Feinerer ym. 2008; Gaikwad ym. 2014; Purhonen & Toikka 2016; Goldenstein & Poschmann 2019). Siten menetelmällä voidaan etsiä kuntastrategioista käsitteitä ja teemoja, jotka muuten saattaisivat peittyä suureen tekstimassaan tai eivät kävisi ilmi yksittäisten kuntastrategiadokumenttien analysoinnista. Tekstinlouhinnan kehittyminen liittyy isojen tekstidokumenttikokoelmien yleistymiseen ja niiden analysoinnissa tarvittavaan menetelmälliseen kehitykseen. Tehokkaiden algoritmien kehitys mahdollistaa isojen aineistojen tarkastelun ja uuden, helpommin käsiteltävissä olevan tiedon jalostamisen näistä aineistoista (Han ym. 2012). Yksinkertaisimmillaan tekstinlouhintaa voidaan hyödyntää tarkastelemalla esimerkiksi tiettyjen käsitteiden ja ilmiöiden esiintyvyyttä tekstidokumenttiaineistossa. Tällöin mielenkiinnon kohteena voi olla esimerkiksi tietyn käsitteen mainitseminen kuntastrategiassa tai tarkemmin käsitteen esiintymiskertojen määrä suhteessa strategian kokonaissanamäärään (Lehtonen 2023).

Tässä artikkelissa käytettävä tekstinlouhintamenetelmä tuo aiempaa laajemman kuntastrategia-aineiston tutkimuksen valokeilaan, koska louhittavan aineiston laajuus ei rajoita analyysiä (Lehtonen 2023). Tämä mahdollistaa kaikkien suomenkielisten kuntastrategioiden analysoinnin tutkimuksessa. Tekstinlouhinnan etuja ovat tutkittavien dokumenttien lukumäärän rajoittamattomuus, käsittelyn nopeus ja analyysien toistettavuus (Kwartler 2017). Lisäksi menetelmä mahdollistaa kattavan tilastollisen analyysin kuntastrategioiden sisällöistä, koska louhittavaan aineistoon voidaan sen laajuuden myötä yhdistää muutakin tilastollista aineistoa ja näin mallintaa esimerkiksi kuntastrategioista louhittuja ilmiöitä. Tässä artikkelissa yhdistetään kuntastrategioista louhittuun tietoon kuntakohtaiset SWOT-kyselyn vastaukset sekä mobiilidataa kuntien monipaikkaisuudesta. Tiedossa ei ole, että Suomessa olisi aiemmin tuotettu vastaavalla tavalla tutkimuksissa laadullisista asiakirjoista paikkatietoa ja hyödynnetty sitä tilastoanalyysissä. Artikkelissamme tekstinlouhinta suoritettiin R-tilasto-ohjelman tm-paketilla (Feinerer & Hornik 2023).

Tekstidokumenttikokoelman muokkaamisen yhteydessä teksteistä poistettiin yksittäisiä kirjaimia, lyhenteitä, hukkasanoja (yleiset tai analysoinnin kannalta hyödyttömät sanat) sekä numeroita. Muokkauksen myötä erilaisten sanojen lukumäärä väheni aineistossa 10 956 sanasta 7 215 sanaan. Sanojen määrän karsiminen ja niiden stemmaus eli sanojen typistäminen toteutettiin R-tilasto-ohjelman SnowballC-paketilla (Bouchet-Valat 2023). Tämä paketti hyödyntää sanojen typistämässä rajapintaa C libstemmer -kirjastoon, joka perustuu Porterin algoritmiin. Sanojen typistämisen tavoitteena on yhdenmukaistaa kuntastrategioissa käytettyjä käsitteitä, mikä auttaa louhittavien ilmiöiden tunnistamista suurista tekstidokumenttikokoelmista. Monipaikkaisuutta tunnistettiin tekstinlouhinnassa kolmella määritelmällä: 1) suppea monipaikkaisuus, 2) monipaikkaisuus ja vapaa-aika sekä 3) laaja monipaikkaisuus. Näiden määritelysten taustalla hyödynnettiin monipaikkaisuuskirjallisuutta, mutta määritelmiin vaikutti myös monipaikkaisuuden mittaaminen kausiväestöllä. Lisäksi määritelmissä hyödynnettiin aineiston eksploratiivista analyysiä kuntastrategioiden yleisemmistä sanoista, jotka esiintyivät dokumenttikokoelmassa yli 20 kertaa. Näin voitiin varmistaa, että määritelmiin kuuluneet sanat sisälsivät kaikki niiden mahdolliset sijamuodot.

Edellisessä kappaleessa mainitun kohdan 1) suppean monipaikkaisuuden määritelmän mukaan monipaikkaisuuskäsitteiksi valittiin stemmatusta aineistosta kaikki monipaikkaisuuteen suoraan kytkeytyvät sanat, jotka sanan taivutusmuodon huomioon ottamisen jälkeen kirjoitettiin seuraavasti: "monipaikkaisuud", "monipaikkaisuus" ja "monipaikkaisuut". Eksploratiivisen analyysin perusteella aineistosta ei löytynyt muita monipaikkaisuuteen suoraan liittyviä typistettyjä sanamuotoja. Vapaa-ajan käsitteillä laajennettuun monipaikkaisuuden määritelmään (määritelmä 2) lisättiin

edellisten sanojen lisäksi seuraavat tyypistetyt sanat: “kesäasuk”, “vapaa-aik”, “vapaa-aikapalvelu” ja “vapaa-aj”. Laajaan monipaikkaisuuden määritelmään (määritelmä 3) lisättiin edellisten sanojen lisäksi ne sanat, jotka useimmiten assosioituivat eli esiintyivät tekstissä yhdessä näiden vapaa-ajan monipaikkaisuutta käsittelevien sanojen kanssa. Assosiaatioiden laskennassa korrelaation suuruudeksi valittiin vähintään 0,3. Korrelaatioanalyysin perusteella määritelmään lisättiin seuraavat 24 tyypistettyä sanaa: ”matkailij”, ”matkailu”, ”matkailuelinkeino”, ”yritysverkosto”, ”kehittämishank”, ”matkailuyritys”, ”kesäasuk”, ”järvi”, ”uimaran”, ”uusiutumis”, ”kaavat”, ”kodikas”, ”monipaikkaisuud”, ”monipaikkaisuus”, ”monitoimijais”, ”nopeus”, ”saima”, ”maisemanhoito”, ”vede”, ”vapaaik”, ”vapaaikapalvelu”, ”vapaaaj”, ”infr”, ja ”kärkiteem”. Monipaikkaisuuden laajennetut määritelmät laajentavat monipaikkaisuuden sisältöä vapaa-ajan asumisesta vapaa-ajan matkailuun.

Monipaikkaisuusmääritelmien esiintyvyys kuntastrategioissa laskettiin yksinkertaisesti suhteellisenä muuttujana siten, että jokaiselle kunnalle laskettiin yhteen kolmen määritelmän mukaisten monipaikkaisuuskäsitteiden esiintyvyysserrat kuntastrategioissa, ja lopuksi jaettiin tämä luku kuntastrategian kaikkien sanojen lukumäärällä. Näin laskettu esiintyvyyssuuttu kuva monipaikkaisuuskäsitteiden osuutta kuntastrategian pituudesta ja siten likimääräisesti kuvaa näihin käsitteisiin liittyvien valintojen merkitystä kuntastrategiassa. Monipaikkaisuuden esiintyvyyttä kuvattiin kartoilla, jotka luotiin R-tilasto-ohjelman ggplot2- (Wickham 2016) ja sf-paketeilla (Pebesma 2018). Aineiston kuvailussa hyödynnettiin myös vertailusanapilveä, joka tehtiin R-tilasto-ohjelman Wordcloud-paketilla (Fellows 2018). Monipaikkaisuuskäsitteiden valinnassa sanojen välisten assosiaatioiden laskenta tehtiin R-tilasto-ohjelman tm-paketilla (Feinerer & Hornik 2023).

Tilastolliset analyysit

Kuntastrategia-aineiston, SWOT-kyselyn ja monipaikkaisuutta tunnistavan mobiilidatan välisiä yhteyksiä tutkittiin korrelaatioanalyysillä ja polkuanalyysillä. Vaiheittain suoritettua korrelaatioanalyysillä tarkasteltiin ensin kunnan monipaikkaisuuden yhteyttä monipaikkaisuuskäsitteiden esiintyvyyteen kuntastrategioissa sekä kuntien näkemyksiin monipaikkaisuudesta. Toisessa vaiheessa korrelaatioanalyysillä tarkasteltiin kuntastrategioiden monipaikkaisuuskäsitteiden ja kuntajohtajien monipaikkaisuuteen liittämiä vahvuuksien, mahdollisuuksien, heikkouksien ja uhkien välisiä yhteyksiä. Kolmannessa vaiheessa analyysiä syvennettiin polkuanalyysillä, jonka tavoitteena oli tunnistaa kuntastrategian merkitystä monipaikkaisuuden näkemyksiin kunnissa.

Kuntatutkimuksessa harvemmin käytetty polkuanalyysi on laajennus perinteisestä monen selittäjän regressioanalyysistä (esim. Duncan 1966). Polkuanalyysissä useiden regressioyhtälöiden estimointi tapahtuu samanaikaisesti, mikä mahdollistaa suorien ja epäsuorien sekä muiden monimutkaisten yhteyksien mallintamisen (Lleras 2005). Tässä artikkelissa kiinnostuksen kohteena oli kuntastrategian rooli kuntien näkemyksissä monipaikkaisuuden kuntatalousvaikutuksiin. Polkumallin parametrien estimointiin käytimme suurimman uskottavuuden menetelmää (Maximum Likelihood; ML), joka soveltuu myös pienille aineistoille (Ullman 2006). Polkuanalyysi suoritettiin R-ohjelman lavaan-kirjastolla (Rosseel 2012).

Tulokset

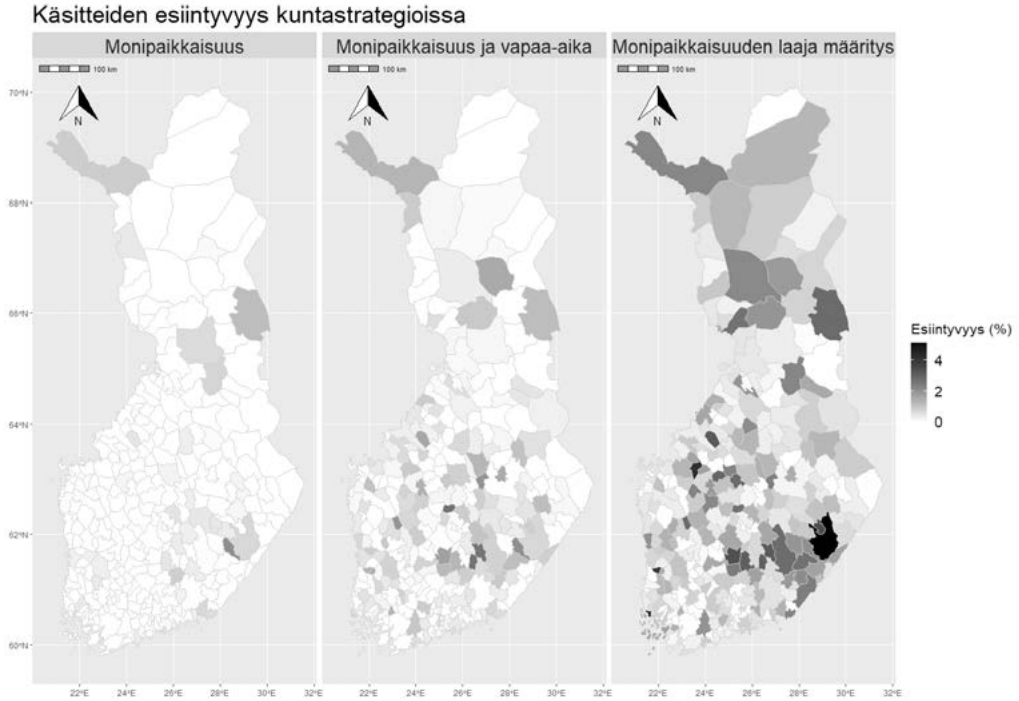
Monipaikkaisuuden esiintyvyys kuntastrategioissa

Tekstinlouhinnalla analysoitujen kuntastrategioiden pituus oli keskimäärin 562 sanaa (mediaani 371), mutta pituudet vaihtelivat huomattavasti eri kunnissa. Pisimmässä kuntastrategiassa oli 5 746 sanaa ja lyhimmän pituus jäi 38 sanaan. Pisin kuntastrategia oli siten 151 kertaa pidempi kuin lyhin. Laaja vaihteluväli osoittaa, että osa kuntastrategioista on varsin tiiviitä asiakirjo-

ja. Yleisesti kuntastrategian pituus näyttää korrelaatioanalyysin perusteella yhdistyvän kuntien väkilukuun ($r=0,531$, p -arvo $<0,001$), mutta erot strategioiden keskipituuksissa vaihtelivat myös monipaikkaisuuden kuntaluokittain (monipaikkaisesti asutut kunnat 394 sanaa, heikosti monipaikkaisesti asutut kunnat 503 ja ei-monipaikkaisesti asutut kunnat 658 sanaa, F -arvo 4,182, p -arvo 0,016). Kuntastrategian pituuden osalta arvioituna välikuvultaan pienissä ja monipaikkaisesti asutuissa kunnissa strategiatyö on siten keskimäärin suppeampaa kuin vähemmän monipaikkaisissa, suuremmissa kunnissa.

Monipaikkaisuuden esiintyvyyttä kuntastrategioissa tarkasteltiin Aineistot ja menetelmät -luvun Kuntastrategioiden tekstinlouhinta -alaluvussa kuvatulla kolmella määritelmällä, joista ensimmäinen pohjautui pelkästään monipaikkaisuuskäsitteisiin, toinen määritelmä lisäsi näihin sanoihin myös vapaa-aikaan liittyvät käsitteet ja kolmas laajensi määritelmään edellisiin sanoihin voimakkaasti korreloivat sanat. Tekstinlouhinnalla laskettujen esiintyvyyksien perusteella monipaikkaisuus yksistään esiintyi kuntastrategioissa selvästi harvemmin kuin kaksi muuta monipaikkaisuuden laajennettua määritelmää. Maantieteellisesti esiintyvyyden jakautumisessa ei ole määritelmien kesken suuria eroja, sillä kaikki kolme määritelmää näyttävät keskittyvän samoille alueille Järvi-Suomeen, Pohjois-Suomeen sekä yksittäisiin kuntiin ympäri Suomen. Lisäksi esiintyvyys vahvistuu monipaikkaisuuden määritelmän laajentuessa (kuva 1). Kuntastrategioista lasketun muuttujan perusteella vapaa-ajan monipaikkaisuuden esiintyvyys näyttää kuntarakenteessa painottuvan monipaikkaisesti asuttuihin vapaa-ajan kuntiin sekä matkailukeskuksiin. Pelkän määritelmän 1) mukaiset monipaikkaisuuskäsitteet mainitsivat kunnista 39 kuntaa, joka vastasi 13,3 prosenttia tarkastelussa mukana olevista kunnista. Monipaikkaisuuskäsitteen esiintymisen kuntastrategioissa ei ollut siten yleistä, sillä kunnista 254 ei suoraan maininnut strategiasaan monipaikkaisuutta. Monipaikkaisuuskäsitteiden esiintyvyys kuntastrategioissa oli vähäistä, sillä keskimäärin ne mainittiin kuntastrategioissa vain 0,05 kertaa. Monipaikkaisuuskäsite olikin vasta 1 603. yleisin käsite kuntastrategioissa. Kolme yleisintä käsitettä olivat kaupunki, kuntastrategia ja kasvu, jotka mainittiin niissä vastaavassa järjestyksessä yhteensä 2 700, 932 ja 421 kertaa.

Kun monipaikkaisuuskäsitteen määritelmää laajennettiin sisällyttään siihen myös vapaa-aikaan liittyvät käsitteet, yleistyi käsitteen esiintyvyys kuntastrategioissa. Laajennetun monipaikkaisuuskäsitteen mainitsi kunnista strategioissaan 163 kuntaa eli 55 prosenttia. Laajennettu monipaikkaisuuskäsite mainittiin strategioissa keskimäärin 0,33 kertaa. Vapaa-ajan asumisen painottuminen kuntastrategioiden monipaikkaisuudessa näkyi myös sen yleisyydessä, sillä vapaa-ajan asuminen oli 29. yleisin käsite kuntastrategioissa (mainittiin 311 kertaa). Kun monipaikkaisuuskäsitettä laajennettiin vielä enemmän ja siihen sisällytettiin vapaa-ajan käsitteiden kanssa korreloivia muita käsitteitä, esiintyi monipaikkaisuuskäsite 239 kunnan strategiassa eli 82 prosentissa analyysissä mukana olleista kunnista. Esiintyvyyden laajentuminen johtui siitä, että esimerkiksi matkailu oli kuntastrategioiden 14. yleisin käsite (mainittu 343 kertaa). Samalla monipaikkaisuuskäsitteen esiintyvyys lisääntyi keskimäärin 0,83:een.

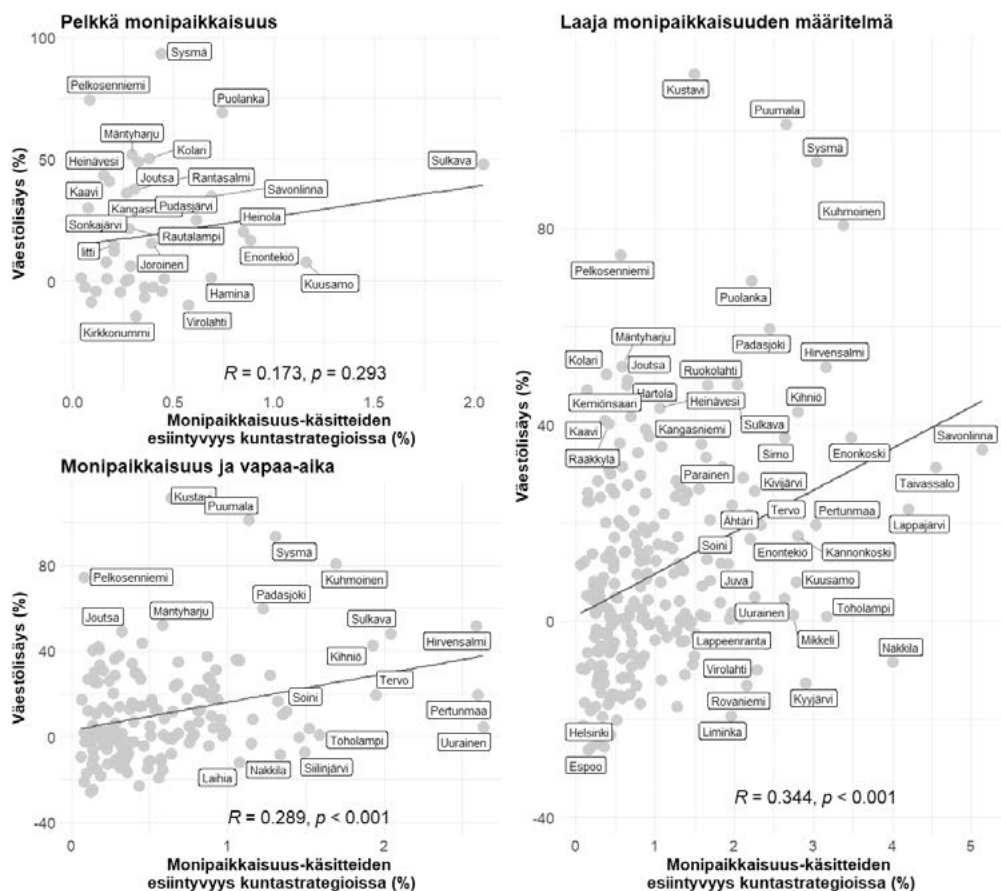
Kuva 1. Monipaikkaisuusmääritelmien esiintyvyys Manner-Suomen kuntastrategioissa kunnittain. Määritelmien sisältö on kuvattu tarkemmin Aineistot ja menetelmät -luvun Kuntastrategioiden tekstin-louhinta -alaluvussa. Kuva vasemmalla osoittaa monipaikkaisuuden ilmenemisen kuntastrategioissa suppean määritelmän mukaisesti osoittaen monipaikkaisuuteen suoraan kytkeytyvät sanat. Näiden kuntien osuus analysoiduista kuntastrategioista oli 13,3 prosenttia. Kuva keskellä osoittaa monipaikkaisuuteen ja vapaa-aikaan liittyvien käsitteiden esiintymisen, jolloin kuntien osuus lisääntyi 55 prosenttiin. Kuva oikealla osoittaa laajan monipaikkaisuus-käsitteen esiintymisen, kun mukaan liitettiin useimmiten vapaa-ajan monipaikkaisuutta käsittelevien sanojen kanssa mainitut ilmaisut. Kuntien osuus lisääntyi 82 prosenttiin kaikista analysoiduista Manner-Suomen kunnista.

Vaikka monipaikkaisuusmääritelmien välillä on suuria eroja käsitteiden esiintyvyydessä, korreloivat määritelmät keskenään tilastollisesti merkitsevästi. Monipaikkaisuus ja se laajennettuna vapaa-aikaan liittyvillä sanoilla korreloivat keskenään ($r=0,291$, p -arvo $<0,001$). Samoin molemmat monipaikkaisuuden laajennetut käsitteet korreloivat keskenään tilastollisesti merkitsevästi ($r=0,645$, p -arvo $<0,001$). Tilastollisesti merkitsevät korrelaatiot tarkoittavat, että vapaa-ajan monipaikkaisuuden sanoittaminen oli kuntastrategioissa samankaltaista. Siten kunta, joka painotti strategiassaan monipaikkaisuudessa vapaa-ajan asumista, painotti myös esimerkiksi matkailua, mikä näkyi myös maantieteellisessä esiintyvyydessä (kuva 1). Vastaavasti kunta, joka ei painottanut monipaikkaisuutta strategiassa suoraan, ei ollut valikoinut strategiaansa myöskään muita vapaa-ajan monipaikkaisuuden liittyviä teemoja.

Kuntastrategiat, monipaikkaisuus ja näkemykset monipaikkaisuudesta

Kuntastrategiat ja monipaikkaisuus

Monipaikkaisuuteen liittyvien valintojen esiintyvyyttä kuntastrategioissa suhteessa kuntien vapaa-ajan monipaikkaisuuteen tutkittiin korrelaatioanalyysillä, jonka mukaan kunnan vapaa-ajan monipaikkaisuus korreloi positiivisesti monipaikkaisuuskäsitteiden esiintyvyyden kanssa (kuva 2). Voimakkain korrelaatio havaittiin monipaikkaisuuden väestölisäyksen ja monipaikkaisuuden laajan määritelmän esiintyvyyden välillä kuntastrategiateksteissä (koko aineisto: $r=0,341$, p -arvo $<0,001$). Myös muiden monipaikkaisuuden käsitteiden välillä korrelaatio oli tilastollisesti merkitsevää (koko aineisto: suppea määritelmä $r=0,195$, p -arvo $<0,001$; monipaikkaisuus ja vapaa-aika $r=0,255$, p -arvo $<0,001$). Havainnot korrelaatioanalyseistä tarkoittavat, että ne kunnat, joihin kohdistui paljon kunnan ulkopuolelta vapaa-ajan asukasvirtaa, kirjassivat kuntastrategioihinsa muita kuntia enemmän monipaikkaisuuteen liittyviä käsitteitä. Siten yleisesti monipaikkaiset kunnat näyttivät valinneen monipaikkaisuuden yhdeksi keskeiseksi teemaksi kuntastrategioissaan, ja kuntarajat ylittävä monipaikkaisuus kiinnosti kuntia strategisesti enemmän kuin ei-monipaikkaisesti asutuissa kunnissa.

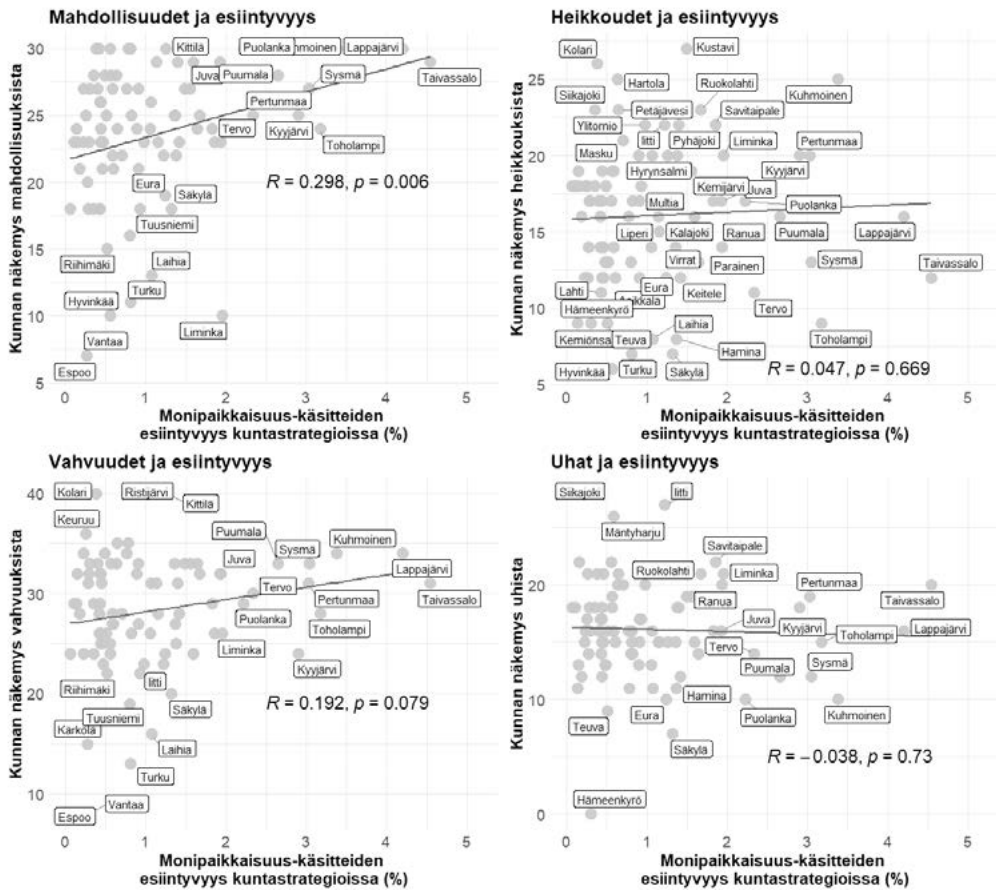
Kuva 2. Vapaa-ajan monipaikkaisuuden esiintyvyys kuntastrategioissa ja monipaikkaisuuden väestölisäys kunnittain. Kuviin on sijoitettu vain ne kunnat, joiden kuntastrategiateksteissä on mainittu monipaikkaisuus.

Korrelaatioanalyysin tulokset vahvistuvat vapaa-ajan monipaikkaisuuden kuntaluokissa (taulukko 2). Myös varianssianalyysin tuloksissa kuntaluokat eroavat toisistaan siinä, miten paljon ne ovat nostaneet esille monipaikkaisuuteen liittyviä käsitteitä kuntastrategioissa (taulukko 2). Yleisimmin monipaikkaisuuskäsitteet esiintyivät monipaikkaisesti asutuissa kunnissa ja vähiten ei-monipaikkaisesti asutuissa kunnissa. Erot kuntaluokkien välillä ovat selvät, sillä esimerkiksi monipaikkaisesti asutuissa kunnissa monipaikkaisuuskäsitteiden esiintyvyys kuntastrategiassa oli yli kaksi kertaa suurempi kuin ei-monipaikkaisesti asutuissa kunnissa. Kuntaluokat erosivat huomattavasti toisistaan myös sen osalta, mainittiinko monipaikkaisuutta ylipäätään kuntastrategiatekstissä. Näiden havaintojen perusteella kunnat tunnistavat vapaa-ajan monipaikkaisuutta, ja varsinkin monipaikkaisesti asutut kunnat ovat valikoineet sen myös yhdeksi keskeiseksi teemaksi kuntastrategioissaan.

Taulukko 2. Vapaa-ajan monipaikkaisuuden kuntaluokkien väliset erot monipaikkaisuuskäsitteiden esiintyvyydessä eri määritelmissä. Ryhmien väliset erot on testattu varianssianalyysillä ja khi-toiseen testillä.

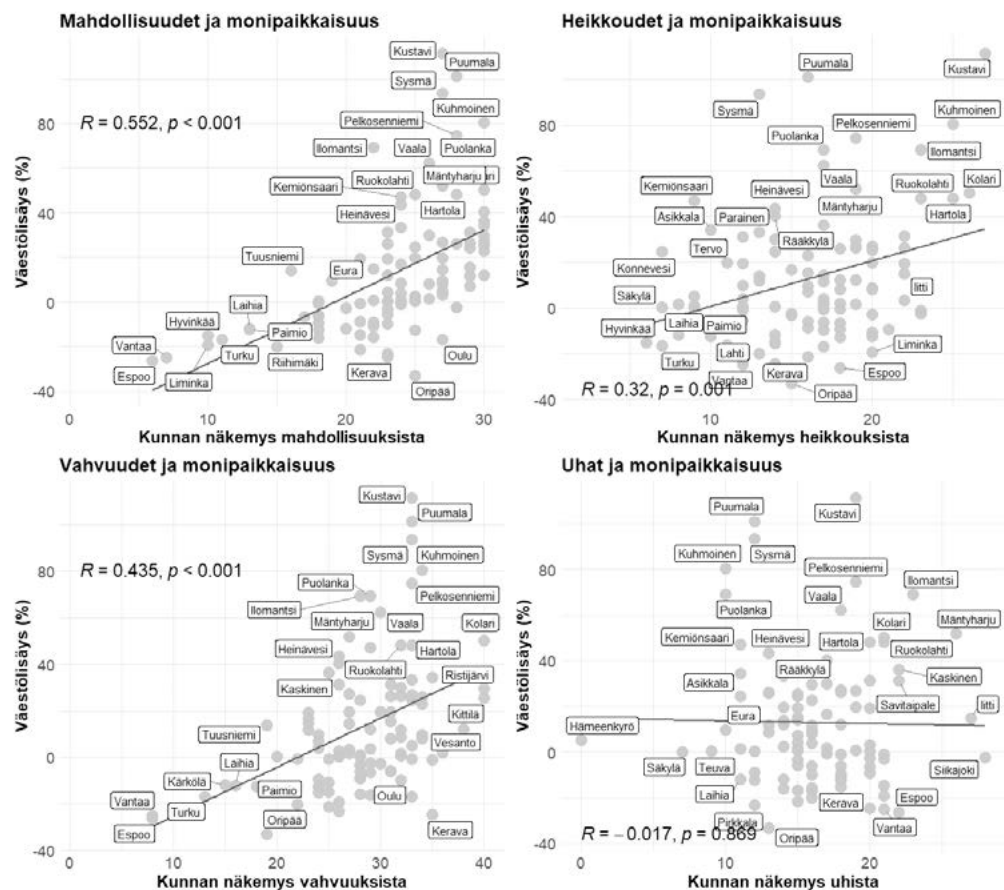
Esiintyvyys (ka.) / mainittu (%)	Kuntaluokka			F-testi	
	Ei-monipaikkaisesti asuttu (n=147)	Heikosti monipaikkaisesti asuttu (n=94)	Monipaikkaisesti asuttu (n=52)	F-arvo/ Khi2	p-arvo
Monipaikkaisuus (ka.)	0,027	0,057	0,122	4,843	0,008
Monipaikkaisuus ja vapaa-aika (ka.)	0,255	0,287	0,608	11,870	<0,001
Monipaikkaisuuden laaja määrittely (ka.)	0,611	0,818	1,454	19,430	<0,001
Monipaikkaisuus (%)	10,2	11,7	25,0	7,598	0,022
Monipaikkaisuus ja vapaa-aika (%)	54,4	47,8	73,1	8,791	0,012
Monipaikkaisuuden laaja määrittely (%)	78,9	78,7	94,2	6,742	0,034

Monipaikkaisuuden erilainen merkitys kuntastrategioissa vapaa-ajan monipaikkaisuuden kuntaluokkien osalta ilmenee myös vertailusanapilvestä (kuva 3), joka tuo esiin yksittäisille kuntaluokille usein mainittuja tunnusomaisia sanoja kuntastrategioista (ks. Fellows 2018). Vertailusanapilvestä nähdään, että monipaikkaisesti asuttujen kuntien kuntastrategioissa korostui vapaa-ajan asuminen, luonto, matkailu ja elinvoima (kuva 3), jotka liittyvät kunnissa suoraan vapaa-ajan monipaikkaisuuteen ja tässäkin tutkimuksessa käytettyihin monipaikkaisuusmääritelmiin. Vastaavasti ei-monipaikkaisesti asutuille kunnille tyypillisiä sanoja strategioissa olivat kaupunkimaisuus, kasvu ja kehitys (kuva 3), joiden suora yhteys vapaa-ajan monipaikkaisuuteen on vähäinen. Käsitteet kuitenkin liittyvät epäsuorasti monipaikkaiseen elämiseen, sillä kaupunkimaisuus viittaa vapaa-ajan monipaikkaisuuden lähtökuntiin, joista kausittainen asukasvirta kohdentuu maaseutumaisiin kuntiin ja erityisesti harvaan asutulle maaseudulle (Rannanpää ym. 2022). Myöskään heikosti monipaikkaisesti asutuissa kunnissa vapaa-ajan monipaikkaisuus ei noussut tunnusomaisesti esille kuntastrategioista. Näiden kuntien strategiat painoutuivat asumiseen, hyvinvointiin ja osaamiseen kuvaten niiden asemaa kaupunkien ja monipaikkaisten maaseutumaisten kuntien välimaastossa (kuva 3). Kuntaluokille tunnusomaiset käsitteet ilmentävät kuntastrategioiden erilaisuutta, mutta toisaalta myös niiden kykyä valikoida kuntastrategioihin paikallisia kehittämismahdollisuuksia. Kuntastrategioiden sisältö näyttääkin rakentuvan paikallisista olosuhteista, ja strategioista välittyy monipaikkaisuuden mahdollisuuksia painottava narratiivi kuntien elinvoiman kehittämisessä.

Kuva 4. Hajontakuviot monipaikkaisuuden laajan määritelmän mukaisten käsitteiden esiintyvyydestä kuntastrategioissa monipaikkaisuuden SWOT-kyselyn neljän osa-alueen eli mahdollisuuksien, heikkouksien, vahvuuksien ja uhkien osalta. Kuvassa mainitaan vain ne kunnat, joiden kuntastrategioissa mainitaan monipaikkaisuus.

Korrelaatioanalyysillä tarkasteltiin myös mobiilidatasta lasketun monipaikkaisuuden väestölisäyksen yhteyttä kuntajohtajakyselyyn perustuviin kuntien näkemysiin monipaikkaisuudesta (kuva 5). Tämän analyysin perusteella monipaikkaisuuden väestölisäys näyttää korreloivan voimakkaammin kuntien näkemysten kanssa kuin monipaikkaisuuden esiintyvyys kuntastrategioissa (ks. kuva 4). Monipaikkaisuus näyttää siten jo itsessään ilmenevän kuntien näkemyksissä monipaikkaisuuteen ilman siihen liittyviä kuntastrategiavalintoja. Summamuuttujia vertailtaessa voimakkain korrelaatio havaittiin monipaikkaisuuden väestölisäyksen ja monipaikkaisuuden mahdollisuuksien välillä (kuva 5). Myös monipaikkaisuuden väestölisäyksen yhteys koettuihin monipaikkaisuuden vahvuuksiin oli hyvin selkeä, kuten myös koettuihin monipaikkaisuuden heikkouksiin. Ainoastaan näkemyksissä monipaikkaisuuden uhista korrelaatio monipaikkaisuuden väestölisäyksen kanssa ei ollut tilastollisesti merkitsevä (kuva 5). Siten kuntien näkemykset monipaikkaisuudesta olivat uhkia lukuun ottamatta sitä myönteisempiä, mitä enemmän kuntaan saapui sen ulkopuolelta monipaikkaisia asukkaita. Monipaikkaiset kunnat myös näyttivät nostavan esille monipaikkaisuuteen liittyviä heikkouksia sitä enemmän, mitä enemmän niihin kohdentui vapaa-ajan monipaikkaista väestöä.

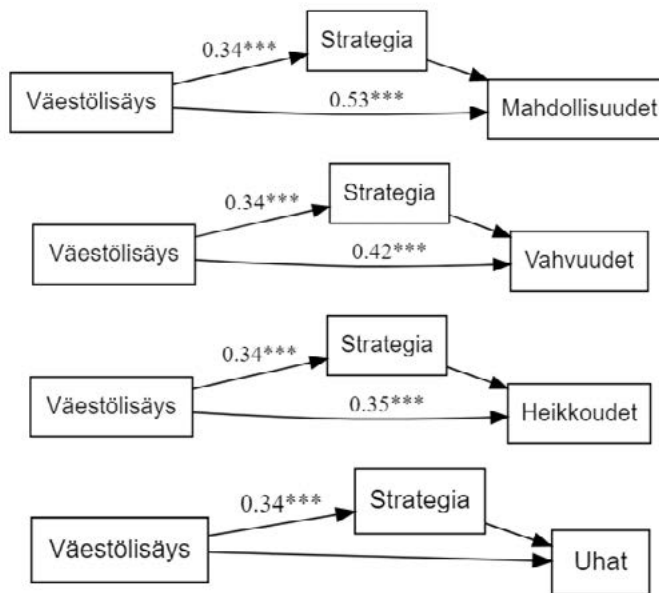
Kuva 5. Hajontakuviot laajan määritelmän mukaisten monipaikkaisuuskäsitteiden esiintyvyydestä kuntastrategioissa monipaikkaisuuden SWOT-kyselyn osa-alueittain. Kuvassa on esitetty vain ne kunnat, jotka vastasivat kuntakyselyyn.

Korrelaatioanalyysin havaintoja tukee myös yksittäisten SWOT-kysymyksien erot vapaa-ajan monipaikkaisuusluokissa (liite 1). Monipaikkaiseen asumiseen liitettyistä kysymyksistä vain työllisyyden paranemiseen ja asuntokaupan vilkastumiseen liittyvissä kysymyksissä ei havaittu vapaa-ajan monipaikkaisuusluokkien välillä tilastollisia eroja. Muissa kysymyksissä monipaikkaisesti ja heikosti monipaikkaisesti asutut kunnat erosivat selkeästi ei-monipaikkaisesti asutuista kunnista. Kaikkiin esitettyihin monipaikkaisuuteen liittyviin mahdollisuuksiin monipaikkaisesti ja heikosti monipaikkaisesti asutut kunnat suhtautuivat myönteisemmin kuin ei-monipaikkaisesti asutut kunnat. Heikkouksissa monipaikkaisesti asutut kunnat kokivat muita kuntaluokkia yleisemmin heikkoutena tulojen kausivaihtelut (kysynnän kausittaisuuden) sekä vesi- ja jätevesijohtoverkon ylläpidosta koituvat kustannukset. Näkemyksissä vapaa-ajan monipaikkaisuuteen liitettäviin uhkiin ainoa tilastollinen ero monipaikkaisuusluokkien välillä havaittiin siinä, miten monipaikkaisuuden koettiin vähentävän pysyvää asumista kunnissa. Tätä kysymystä pitivät eniten uhkana ei-monipaikkaisesti asutut kunnat.

Kuntastrategian merkitys

Kuntastrategian tuottamaa lisäarvoa kuntien näkemyksissä monipaikkaisuuteen testattiin yksinkertaisella polkuanalyysillä, jolla voidaan samanaikaisesti tarkastella useita korrelaatorakenteita ja niiden välisiä epäsuoria yhteyksiä. Tätä testattiin polkumallissa keskittymällä tarkastelemaan väestölisäyksen yhteyttä monipaikkaisuuden esiintyvyyteen kuntastrategioissa ja edelleen kuntien näkemyksiin monipaikkaisuuden mahdollisuuksista, vahvuuksista, heikkouksista ja uhkista (kuva 6). Polkumalli koottiin edellisissä luvuissa käytetyistä muuttujista: monipaikkaisuuden väestölisäyksestä (mallissa väestölisäys), sen esiintyvyydestä kuntastrategioissa (strategia) sekä kuntakyselyn summamuuttujista, jotka kuvasivat monipaikkaisuuden mahdollisuuksia, vahvuuksia, heikkouksia ja uhkia.

Polkuanalyysin tulokset osoittavat, että monipaikkaisuuden tunnistaminen kuntastrategioissa ei näytä vaikuttavan näkemyksiin monipaikkaisuutta kohtaan, koska yhdessäkään polkumallissa monipaikkaisuuskäsitteen tunnistaminen kuntastrategioissa ei ole yhteydessä kuntien näkemyksiin monipaikkaisuuden mahdollisuuksista, vahvuuksista, heikkouksista tai uhkista (kuva 6). Tulos varmentaa edellisissä luvuissa tehtyä havaintoa siitä, että monipaikkaisesti asutut kunnat, joissa monipaikkaisuus painottuu kuntastrategioissa, eivät koe monipaikkaisuuden hyötyjä muita monipaikkaisia kuntia suurempina. Kyse näyttää olevankin enemmän siitä, miten kuntastrategioita toimeenpannaan monipaikkaisissa kunnissa. Tätä ulottuvuutta ei kuitenkaan ollut mahdollista analysoida tässä tutkimuksessa.

Kuva 6. Polkuanalyysin tulokset. Kuvassa nuolet kuvaavat muuttujien välisiä yhteyksiä ja lukuarvot kuvastavat tilastollisesti merkitseviä yhteyksiä muuttujien välillä. Puuttuvat lukuarvot kuvastavat tilastollisesti merkitsevän yhteyden puuttumista. Sana "väestölisäys" kuvaa monipaikkaisuuden aikaansaamaa väestölisäystä kunnissa, sana "strategia" monipaikkaisuuden esiintyvyyttä kuntastrategioissa sekä sanat "mahdollisuudet", "vahvuudet", "heikkoudet" ja "uhat" kuntakyselyn summamuuttujia, jotka kuvaavat monipaikkaisuuteen liittyviä SWOT-ulottuvuuksia.

Pohdinta ja johtopäätökset

Tarkastelimme artikkelissamme kuntastrategioiden suhdetta vapaa-ajan asumisen monipaikkaisuuteen ja kuntien näkemyksiin monipaikkaisuuden kuntatalousvaikutuksista. Aihe on perusteltu, sillä Suomessa kuntien kehittämisen keskeinen työkalu on kuntastrategia ja toisaalta vapaa-ajan monipaikkaisuuteen liitetään monia paikallisia kehitysmahdollisuuksia (esim. Rannanpää ym. 2022). Tutkimusaineistoina artikkelissa olivat kaikki Manner-Suomen kunnissa laaditut kuntastrategiat, mobiilidata monipaikkaisuudesta sekä kuntien monipaikkaisuuden mahdollisuuksia, vahvuuksia, heikkouksia ja uhkia (SWOT) käsittelevä kuntajohtajille suunnattu kysely. Tutkimusmenetelmänä käytettiin kuntastrategioiden analysoinnissa tekstinlouhintaa sekä eri aineistojen välisten yhteyksien selvittämisessä korrelaatio- ja polkuanalyysii. Kuntastrategioiden osalta tarkastelimme monipaikkaisuuden ilmenemistä niissä monipaikkaisuuteen kytkeytyvien käsitteiden kautta. Tätä lähestymistapaa voidaan perustella niin sanotulla käsittevetoisella politiikalla, jonka mukaan muutosta voidaan edistää siihen voimakkaasti ohjaavan käsitteen avulla (Meadowcroft & Fiorino 2017; Nylén ym. 2021; Jäntti & Peltomaa 2024). Käsitetarkastelun hyödyntämistä tukee myös se, että kuntastrategioihin valikoituu rajatusti kunnan johtamisen ja toiminnan näkökulmasta keskeiseksi katsottuja asioita (Jäntti & Peltomaa 2024).

Artikkelin tulokset osoittavat, että monipaikkaisesti asutut kunnat tunnistavat niihin muista kunnista suuntautuvan vapaa-ajan monipaikkaisen asumisen kuntastrategioissaan. Samoin monipaikkaiset kunnat tältä osin rakentavat kuntastrategioiden sisältöä paikkaperustaisista kehittämistä tukien (Barca ym. 2012; Luoto ym. 2016; Hyryläinen 2017). Strategioissa tulevat esiin myös paikalliset lähtökohdat ja erityispiirteet, kuten suunnittelussa kuuluukin tehdä (Pauni 2013; Maury 2021). Tältä osin tuloksemme eivät suoraan tue Möttönen (2012), Möttönen & Kettunen (2015), Nylén ym. (2021) tutkimusten havaintoja kaupunkistrategioiden ympärilyöreydestä, kaupunkien välisestä jäljittelystä, samankaltaisuudesta ja paikallisten olosuhteiden tai erityispiirteiden huomiotta jättämisestä. On kuitenkin huomioitava, että hyödyntämämme tekstinlouhintamenetelmä ja aineisto käsittään kaikki Manner-Suomen kuntastrategiat poikkesivat kyseisistä tutkimuksista. Tulkintaa monipaikkaisuuden kiinnittymisestä paikallisuuteen tuki tuloksissamme toisaalta myös se, että ne kunnat, jotka eivät olleet monipaikkaisesti asuttuja, eivät myöskään valikoineet kuntastrategioihinsa vapaa-ajan monipaikkaisuuteen liittyviä käsitteitä. Kuitenkin tulostemme mukaan ne monipaikkaisesti asutut kunnat, joissa monipaikkaisuus painottuu kuntastrategioissa, eivät koe monipaikkaisuuden hyötyjä muita monipaikkaisia kuntia suurempina.

Huolimatta vapaa-ajan monipaikkaisuuden kuntaluokkien välisistä eroista kuntastrategioiden sisällöissä, esiintyi monipaikkaisuus yksittäisenä käsitteenä kuntastrategioissa harvoin eikä sitä sellaisenaan nostettu kovin yleisesti esiin kuntastrategioissa. Niinpä monipaikkaisuus esiintyikin kuntastrategioissa monimuotoisemmin muiden käsitteiden kautta, kuten esimerkiksi liitettynä vapaa-ajan asumisen kontekstiin. Tulos on linjassa aiempien, varsin tuoreiden tutkimusten havaintojen kanssa siinä, että kausi- ja vapaa-ajan väestön sisällyttäminen monipaikkaisuuskäsitteeseen lisää merkittävästi monipaikkaisuuden ilmenemistä kuntien kehittämisessä ja kuntastrategioissa (Kurvinen ym. 2022; Saukkonen & Majoinen 2022). Aiempi tutkimus myös osoittaa yleisemmin, että tietty teema voi nousta esiin merkittävästi muiden kuin yhden rajatun avainkäsitteen kautta (vrt. sosiaalisen kestävyuden käsitteen näkyminen kaupunkistrategioissa: Jäntti & Peltomaa 2024). Maantieteellisesti vapaa-ajan monipaikkaisuuden esiintyvyys kuntastrategioissa painottui Järvi-Suomen alueelle sekä Pohjois-Suomen matkailukeskuksiin yhdistyen vapaa-ajan monipaikkaisuuden maantieteelliseen jakaumaan (Rannanpää ym. 2022).

Kuntajohtajille suunnattu kysely osoitti, että pääsääntöisesti vapaa-ajan monipaikkaisuus nähdään monipaikkaisesti asutuissa kunnissa kuntatalouden näkökulmasta myönteisenä ilmiönä, vaikka myös siihen liittyviä heikkouksia tiedostettiin. Vapaa-ajan monipaikkaisuus oli nostettu yhdeksi kuntastrategian teemaksi erityisesti niissä monipaikkaisesti asutuissa kunnissa, joissa kuntajohtajille kohdennetun kyselyn vastausten perusteella näkemykset monipaikkaisuudesta olivat myönteisiä. Tulos vahvistaa tulkintaa siitä, että kuntastrategioihin valitaan teemoja, joiden

koetaan tarjoavan mahdollisuuksia kuntien elinvoiman kehittämiseen. Strategisen kehittämisen ote ilmeni näin monipaikkaisesti asutuissa kunnissa myönteisenä ja paikallisia mahdollisuuksia korostavana. Paikallinen tieto on tärkeä osa kuntastrategiaprosessia, sillä näin kunnan elinvoiman kehittäminen korostaa tehokkaasti sijainnin, toimijoiden, ominaisuuksien sekä valmiuksien merkitystä tunnustaen, että niihin liittyy erilaisia kehitysmahdollisuuksia erilaisissa kunnissa.

Artikkelimme tulos kunnan monipaikkaisuuden positiivisesta korrelaatiosta kuntastrategian monipaikkaisuuskäsitteiden esiintyvyyden kanssa tukee aiemman tutkimuksen havaintoa siitä, että mitä enemmän ja tiheämmässä vapaa-ajan asuntoja alueella on, sitä herkemmin niiden sekä myönteiset että kielteiset vaikutukset on huomioitu kunnassa (Adamiak ym. 2015, 46). Toisaalta havaitsimme aiempien tutkimusten tuloksissa olevan osin runsastakin hajontaa siinä, missä määrin monipaikkaisuuden päätellään kuntastrategioissa ilmenevän, ja miten monipaikkaisuuden rooli kunnassa vaikuttaa teeman ilmenemiseen kuntastrategioissa (ks. Tunkkari 2020; Koivisto ym. 2021; Kurvinen ym. 2022; Rantanen 2023). Vaihteluun vaikuttanee ainakin rajallisten kuntamäärien otoksiin valikoituneet kunnat sekä tehdyt valinnat tekstin sisällönanalyysissa, muun muassa hakukriteerien ja -sanojen osalta. Vaihtelua tuloksissa saattaa selittää myös kuntastrategioiden huomattava tekstin määrän vaihtelu, mikä väistämättä vaikuttaa tekstien sisällönanalyysistä kuten myös tässä artikkelissa hyödynnetyistä tekstinlouhinta-analyysistä nouseviin kuntakohtaisiin havaintoihin.

Artikkelin tuottama keskeinen tutkimuksellinen lisäarvo liittyy edellä kuvattujen tulosten lisäksi käytettyihin menetelmiin sekä erilaisten aineistojen yhdistämisestä saatuihin kokemuksiin. Artikkelissa kokeiltiin analysoida tekstinlouhintamenetelmällä isoa lukumäärää tekstidokumentteja ja tuottaa niistä numeerista tilastoaineistoa. Kokemuksen perusteella tekstinlouhinta laajentaa mahdollisuuksia mallintaa tilastollisesti kuntastrategioiden sisältöä. Siten menetelmä mahdollistaa muun tilastoaineiston yhdistämisen kuntastrategioiden teemoihin ja esille nouseviin käsitteisiin. Tässä tutkimuksessa tekstinlouhintamenetelmä mahdollisti analyysin kaikista Manner-Suomen kunnista, kun aikaisemmat kuntastrategioita käsittelevät tutkimukset ovat yleisesti olleet tapaus-tutkimuksia, joiden yleisenä haasteena on tulosten yleistettävyys. Tekstinlouhintaa voidaan hyödyntää myös valittaessa tutkittavia kohteita tarkempiin laadullisiin tapaus-tutkimuksiin, koska valinta voidaan tehdä kaikkien tekstidokumenttien sisällön perusteella. Tekstinlouhinta tuo näin hyvän lisän tilastolliseen tutkimukseen avatessaan laajat tekstiaineistot osaksi numeerisia aineistoja. Toisaalta tekstinlouhinnan rinnalle tarvitaan muitakin menetelmiä ja esimerkiksi rajattuun otantaan pohjautuvia tapaus-tutkimuksia, joilla voidaan syventää ymmärrystä aineistosta ja luoda tulkintoja havaintojen taustalla vaikuttavista syistä.

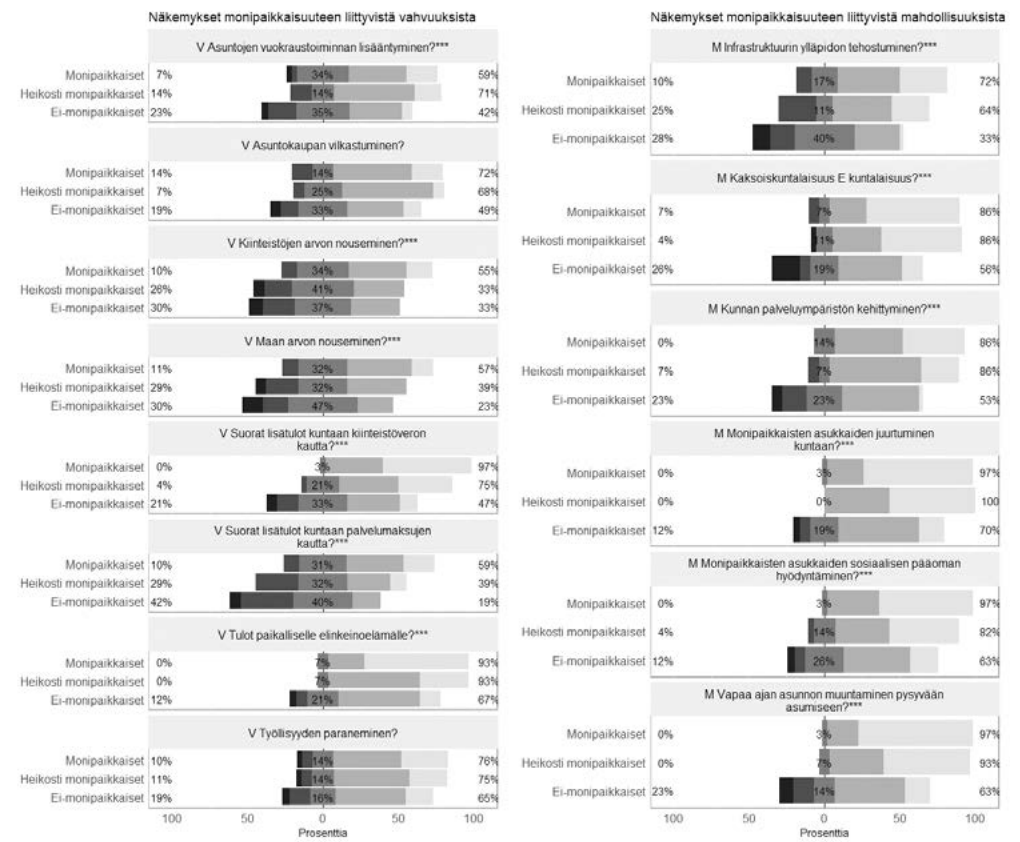
Strategiakirjausten lisäksi on olennaista niin monipaikkaisuuden edistämisen kuin muidenkin kuntien edistettäviksi asettamien tavoitteiden osalta, miten kirjatut tavoitteet konkretisoituvat budjetissa, päätöksinä ja toimenpiteinä (Jäntti & Peltomaa 2024). Kuntastrategioihin liittyvien tarkastelujen ohella jatkotutkimuksissa tulisi tarkastella strategian toimeenpanoa käytännön toimenpiteineen ja toimeenpano-ohjelmineen (Nylén ym. 2021; Saukkonen ym. 2022; Jäntti & Peltomaa 2024), sillä kuntastrategioita tarkentavissa osastrategioissa sekä toimenpideohjelmissa tarkasteltavan teeman määrittelyä ja toimeenpanoa syvennetään (Nylén ym. 2021). Aiemman tutkimuksen mukaan strategioihin kannattaisi suunnitella myös seuranta, eli miten suunnitelma toteutetaan käytännössä, sekä miten sen toteutumista ja tuloksia seurataan ja arvioidaan (Guyadeen ym. 2023). Tutkimusasetelmallamme ei ollut mahdollista päästä käsiksi strategiakirjausten vaikuttavuuteen ja toimeenpanon, mutta tulevaisuudessa tekstinlouhintaa voitaisiin hyödyntää tämänkaltaisessakin tutkimuksessa.

Kiitokset

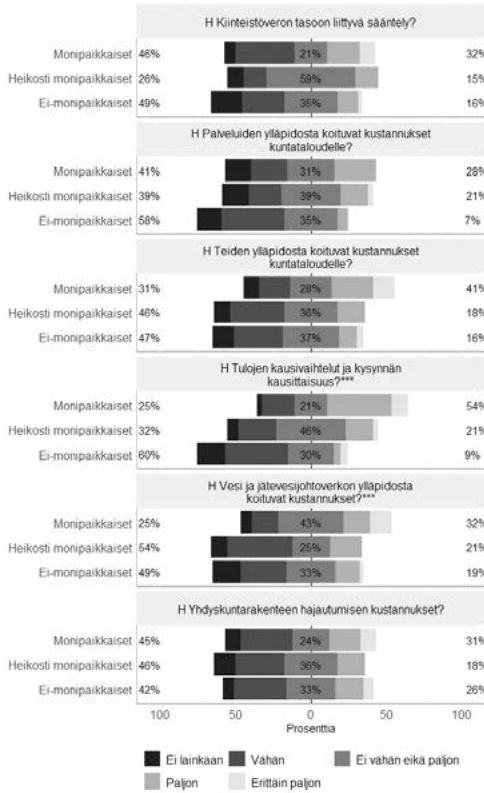
Tämä artikkeli liittyy Keskitien säätiön rahoittamaan hankkeeseen ”Maaseudun palvelut ja infrastruktuuri monipaikkaisuuden näkökulmasta”. Kiitämme rahoittajaa tämän artikkelin mahdollistamisesta. Kiitämme myös kahta anonyymii arvioijaa rakentavasta palautteesta artikkelin kehittämiseksi.

Liitteet

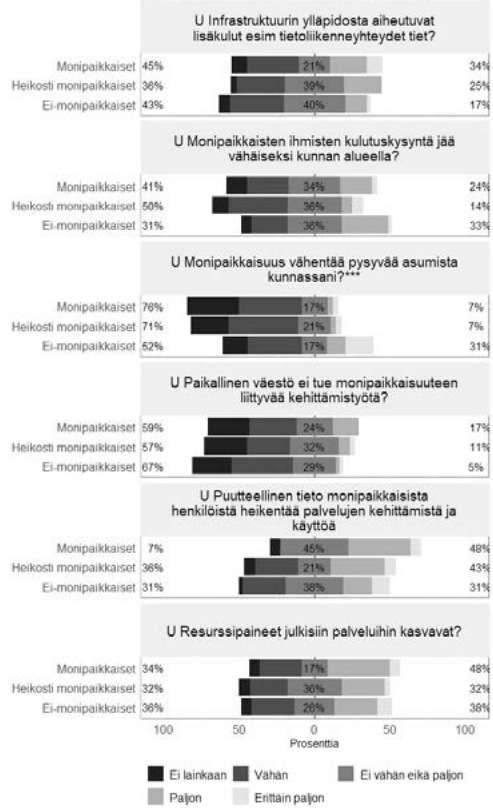
Liite 1. SWOT-kyselyn vastaukset vapaa-ajan monipaikkaisuuden kuntauokissa. Kysymyksen perässä merkintä *** tarkoittaa tilastollisesti merkitsevää eroa varianssianalyysissä kuntauokkien välillä.

Näkemykset monipaikkaisuuteen liittyvistä heikkouksista

Näkemykset monipaikkaisuuteen liittyvistä uhuista

Lähteet

- Adamiak, C., Vepsäläinen, M., Strandell, A., Hiltunen, M., Pitkänen, K., Hall, C. M., Rinne, J., Hannonen, O., Paloniemi, R. & Åkerlund, U. (2015). *Vapaa-ajan asuminen Suomessa – Asukas- ja kuntakyselyn tuloksia vapaa-ajan asumisen nykytilasta ja kehittämistarpeista*. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 22/2015. <http://hdl.handle.net/10138/155089>
- Airaksinen, J. (2017). Kuntien tulevaisuus ja erilaisuus. Teoksessa I. Nyholm, A. Haveri, K. Majoinen, & M. Pekola-Sjöblom; M. (toim.), *Tulevaisuuden kunta*. Kuntaliitto, Acta 264 (s. 170–187). <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2017/1812-tulevaisuuden-kunta-acta-nro-264>
- Alonso-pérez, M. J., Brida, J. G & Rojas, M. L. (2022). Second homes: A bibliometric analysis and systematic literature review. *Journal of Tourism, Heritage & Services Marketing*, 8(1), 16–26. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6581499>
- Anttiroiko, A.-V., Haveri A., Karhu V., Ryyänen A. & Siitonen, P. (toim.) (2007). *Kuntien toiminta, johtaminen ja hallintosuhteet*. Kunnallistutkimuksia. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print. <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8768-2>
- Barca, F., McCann, P. & Rodríguez-Pose, A. (2012). The case for regional development intervention: place-based versus place-neutral approaches. *Journal of Regional Science*, 52(1) 134–152. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9787.2011.00756.x>
- Berry, F. S. & Wechsler, B. (1995). State Agencies' Experience with Strategic Planning: Findings from a National Survey. *Public Administration Review*, 55(2), 159–168.
- Bouchet-Valat, M. (2023). *SnowballC: Snowball Stemmers Based on the C 'libstemmer' UTF-8 Library*. <https://cran.r-project.org/web/packages/SnowballC/index.html>
- Bryson, J. M. (2015). Strategic Planning for Public and Nonprofit Organizations. Teoksessa *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences: Second Edition* (s. 515–521). Elsevier Inc.
- Bryson, J. M., Hamilton Edwards, L. & Van Slyke, D. M. (2018). Getting strategic about strategic planning research. *Public Management Review*, 20(3), 317–339. <https://doi.org/10.1080/14719037.2017.1285111>
- Duncan, O. (1966). Path analysis: Sociological examples. *The American Journal of Sociology*, 72(1), 1–16.
- Einola, S & Kohtamäki, M. (2015). *Osallistava strategiaproessi kunnassa*. Vaasan yliopisto. <http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.1.3592.8163>
- Feinerer, I., Hornik, K. & Meyer, D. (2008). Text Mining Infrastructure in R. *Journal of Statistical Software*, 25(5), 1–54. <https://doi.org/10.18637/jss.v025.i05>
- Feinerer, I. & Hornik, K. (2023). *Package tm*. <https://cran.r-project.org/package=tm>
- Fellows, I. (2018). *Wordcloud: Word Clouds*. <https://CRAN.R-project.org/package=wordcloud>
- Gaikwad, S. V., Chaugule, A. & Patil, P. (2014). Text Mining Methods and Techniques. *International Journal of Computer Applications*, 85(17), 42–45. <https://doi.org/10.5120/14937-3507>
- George, B. (2017). Does strategic planning 'work' in public organizations? Insights from Flemish municipalities. *Public Money & Management*, 37(7), 527–530. <https://doi.org/10.1080/09540962.2017.1372116>
- Goldenstein, J. & Poschmann, P. (2019). Rejoinder – A quest for transparent and reproducible text-mining methodologies in computational social science. Symposium on Big Data–Innovations in Computational Social Science – Rejoinder. *Sociological Methodology*, 49(1), 144–151. <https://doi.org/10.1177/0081175019867855>
- Guyadeen, D., Henstra, D., Kaup, S. & Wright, G. (2023). Evaluating the quality of municipal strategic plans. *Evaluation and Program Planning* 96, 102186. <https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2022.102186>
- Han, J., Kamber, M. & Pei, J. (2012). *Data mining – Concepts and techniques*. Morgan Kaufmann, Waltham.
- Harjula, H. & Prättälä, K. (2015). *Kuntalaki – tausta ja tulkinnat*. 9., uudistettu painos. Alma Talent Oy. ISBN 978-952-14-2593-6
- Heuru K., Mennola E. & Ryyänen A. (2008). *Kunta – Kunnallisen itsehallinnon perusteet*. Helsinki: Edita. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-8480-3>
- Huotari, P. (2009). *Strateginen osaamisen johtaminen kuntien sosiaali- ja terveystoimessa – neljän kunnan sosiaali- ja terveystoimen esimiesten käsityksiä strategisesta osaamisen johtamisesta*. Acta Universitatis Tamperensis 1382. Tampere: Tampere University Press. <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7596-2>
- Hyrkäs, E. (2009). *Osaamisen johtaminen Suomen kunnissa*. Acta Universitatis Lappeenrantaensis 338. Lappeenrannan teknillinen yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-214-717-2>
- Hyryläinen, T. (2017). Maaseutu ja paikkaperustaisen hallinnan tulevaisuus. Teoksessa I. Nyholm, A. Haveri, K. Majoinen & M. Pekola-Sjöblom (toim.), *Tulevaisuuden kunta*. Kuntaliitto, Acta 264 (s. 188–205). <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2017/1812-tulevaisuuden-kunta-acta-nro-264>
- Ikola-Norrbacka, R. (2017). Muuttuva julkinen hallinto ja ammatillinen johtajuus. Teoksessa I. Nyholm, A. Haveri, K. Majoinen & M. Pekola-Sjöblom (toim.), *Tulevaisuuden kunta*. Kuntaliiton verkkojulkaisu, Acta 264 (s. 479–489). <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2017/1812-tulevaisuuden-kunta-acta-nro-264>
- Johnsen, Å. (2018). Impacts of strategic planning and management in municipal government: an analysis of subjective survey and objective production and efficiency measures in Norway. *Public Management Review*, 20(3),

- 397-420. <https://doi.org/10.1080/14719037.2017.1285115>
- Jäntti, A. & Peltomaa, J. (2024). Kestävyyss kuntajohtamisessa: analyysi Suomen 21 suurimman kaupungin kuntastrategioista. *Focus Localis*, 52(1), 7–25. <https://journal.fi/focuslocalis/article/view/136148>
- Kahila, P., Hirvonen, T., Jolkkonen, A., Kurvinen, A., Lemponen, V., Makkonen, T., Rautiainen, S., Teräs, J., Turunen, E., Copus, A., Lebbing, J., Vester, L. & Meijer, M. (2022). *Mitä on älykäs sopeutuminen?* Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:42. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-173-5>
- Kivimäki, E., Listenaar, J., Hellsten, P., Myllärniemi, J., Ahonen, O., Kasslin, H. & Virta, S. (2023). *Tiedolla johtamisen tila kunnissa. Kypsyystasaselvitys*. Valtiokonttorin julkaisuja, Tiedolla johtaminen 03/2023. https://cdn.valtiokonttori.fi/wordpress/2023/09/Tiedolla-johtamisen-tila-kunnissa-kypsyystasaselvitys-2023_valmis.pdf
- Koivisto, A., Lähteenmäki-Smith, K., Manu, S., Rannanpää, S., Ruokonen, H., Tunkkari, I. & Tantarimäki, S. (2021). *HYVIS Hyvän elämän jäljillä — Opaskirja kuntien hyvinvointityön tueksi*. MDI Public Oy. Saatavissa: <https://www.mdi.fi/wp-content/uploads/2022/05/opaskirja-hyvis-mdi.pdf>
- Kornberger, M. (2012). Governing the City. From Planning to Urban Strategy. *Theory, Culture & Society*, 0(0), 1–23. <https://doi.org/10.1177/0263276411426158>
- Kuntalaki 410/2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410#O3L7P37>
- Kurvinen, A., Jolkkonen, A., Lemponen, V. & Kahila, P. (2022). *Pienten kuntien strategiat ja luovat ratkaisut*. Kunnallissalan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisusarjan julkaisu nro 114. <https://kaks.fi/julkaisut/pienten-kuntien-strategiat-ja-luovat-ratkaisut/>
- Kwartler, T. (2017). Text mining in practice with R. John Wiley & Sons.
- Lehtonen, O. & Kotavaara, O. (2021). Havaintoja ihmisten liikkuvuudesta ja nettomuuttoliikkeestä koronapandemian aikana. *Maaseutututkimus*, 29(1), 32–59. <https://journal.fi/maaseutututkimus/article/view/109034>
- Lehtonen, O. (2023). Tiedonlouhinta luo mahdollisuuksia maaseudun kehittämiseen. *Maaseutututkimus*, 31(1), 56–62. <https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.129322>
- Lehtonen, O., Huovari, J., Kujala, P., Saukkonen, V., Vaahtoniemi, S. & Vartiainen, N. (2023). *Monipaikkaisuuden vaikutukset kuntatalouteen: Monimenetelmällinen tutkimus Manner-Suomen kunnista*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:27. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-377-7>
- Lleras, C. (2005). Path Analysis. *Encyclopedia of Social Measurement*, 3, 25–30. <https://doi.org/10.1016/B0-12-369398-5/00483-7>
- Luoto, I., Kattilakoski, M. & Backa, P. (toim.) (2016). *Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Alueiden kehittäminen 25/2016. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-118-0>
- Lyly-Yrjänäinen, M. (2023). *Työolobarometri 2022*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2023:13. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-786-1>
- Maury, M., Peltola, E. & Valkamo, J. (2021). *Vaikuttava Kuntastrategia*. Kiss publishing. ISBN 978-952-69284-3-2
- Meadowcroft, J. & Fiorino, D. J. (2017). Conceptual Innovation in Environmental Policy. Teoksessa J. Meadowcroft & D. J. Fiorino (toim.), *Conceptual Innovation in Environmental Policy*. (s. 1–20). Cambridge, Massachusetts; London, England: The MIT press.
- Meklin, P., Rajala, T., Sinervo, L.-M. & Vakkuri, J. (2009). Kunta hyvinvointipalvelujen järjestäjänä. Rajallisten voimavarojen tehokkaan hallinnan ongelma. Teoksessa I. Karppi & L.-M. Sinervo (toim.), *Governance – Uuden hallintatavan jäsentyminen* (s. 237–274). Tampereen yliopisto, Hallintotieteiden keskus. Tampere: Juvenes Print.
- Mustakangas, E. (2024). Relying on LEADER? A place-based policy approach to the rural development of Finnish municipalities. *Fennia*, 202(1), 37–54. <https://doi.org/10.11143/fennia.137651>
- Mustakangas, E. & Vihinen, H. (2024). How do municipal strategies work in rural development: A critical realist case study. *Journal of Rural Studies* 106 (2024) 103215. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2024.103215>
- Möttönen, S. (2012). Onko kuntastrategioilla merkitystä? Kuntien tavoitteenmääräisen strategiatyön kriittinen tarkastelu. Teoksessa H. Helin & S. Möttönen (toim.), *Kohi aurinkoista tulevaisuutta. Suurten kaupunkien strategiat*. Helsingin kaupungin tietokeskus. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/12_03_21_Tutkats_2_Helin.pdf
- Möttönen, S. & Kettunen, P. (2015). Kuntien strategiadokumentit. Systemaattisesti pohdintaa suurten kaupunkien strategioista. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 2/2015, s. 126–143.
- Nyholm, I. & Niiranen, V. (2017). Kunta-valtiosuhde uudistuvassa kunnallishallinnossa. Teoksessa I. Nyholm, A. Haveri, K. Majoinen & M. Pekola-Sjöblom (toim.), *Tulevaisuuden kunta*. Kuntaliiton verkkojulkaisu, Acta 264 (s. 119–134). <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2017/1812-tulevaisuuden-kunta-acta-nro-264>
- Nylén, E.-J., Riki, A., Jokinen, A. & Jokinen, P. (2021). Kiertotalouden kestävyyslupaukset : Espoon, Lahden, Tampereen ja Turun kaupunkistrategioiden vertailu. *Yhteiskuntapolitiikka*, 86(4), 406–418. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021091546264>
- Pauni, M. (2013). *Elävän kuntastrategian kulmakivet. USO2-verkostoprojektin kehittämisaloite*. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Pebesma, E. (2018). Simple Features for R: Standardized Support for Spatial Vector Data. *The R Journal* 10(1), 439–446. <https://doi.org/10.32614/RJ-2018-009>

- Pitkänen, K. & Strandell, A. (2018). Suomalaisen maaseudun monipaikkaisen asumisen muodot ja tulevaisuuden kehitys. *Maaseudun uusi aika* 26(2–3), 6–23. <http://www.mua-lehti.fi/wp-content/uploads/2018/10/pitka-nen-ja-strandell.pdf>
- Purhonen, S. & Toikka, A. (2016). ”Big datan” haaste ja uudet laskennalliset tekstiaineistojen analyysimenetelmät: Esimerkkitapauksena aihehallianalyysi tasavallan presidenttien uudenvuodenpuheista 1935–2015. *Sociologia*, 53(1), 6–27. <https://journal.fi/sociologia/article/view/124222>
- Rannanpää, S., Antikainen, J., Aro, R., Huttunen, J., Hovi, S., Pitkänen, K., Strandell, A., Nurmio, K., Rehunen, A., Vihinen, H., Lehtonen, O., Muilu, T. & Weckroth, M. (2022). *Monipaikkaisuus – nykytila, tulevaisuus ja kestävyys*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:9. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-150-6>
- Rantanen, M. (2023). Monipaikkaisten asukkaiden hallinta vapaa-ajanasukasvaltaisissa kunnissa. *Terra* 135(3), 121–139. <https://doi.org/10.30677/terra.127315>
- Rosseel, Y. (2012). Lavaan: An R Package for Structural Equation Modeling. *Journal of Statistical Software* 48 (2), 1–36.
- Saukkonen, P. & Majoinen, K. (2022). Monipaikkaisuus kuntien voimavarana. Kuntaliiton julkaisusarja, Uutta kunnista 6/2022. <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2022/2213-monipaikkaisuus-kuntien-voimavarana>
- Saukkonen, P., Majoinen, K., Kahila, P. & Hirvonen, T. (2022). *Monipaikkaisuus kunnissa*. Kuntaliiton julkaisusarja, Uutta kunnista 2/2022. <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2022/2191-monipaikkaisuus-kunnissa>
- Sorsa, V., Pälli, P., Vaara, E. & Peltola, K. (2010). *Strategia mahdollisuutena ja rajoitteena kuntaorganisaatiossa. Kielestä, kommunikaatiosta ja vallasta*. Helsinki: Hanken School of Economics. Research: Reports 70. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-232-083-4>
- Suominen, K. (2011). Strategiaoppi työpaikan arjessa. Teoksessa S. Mantere, K. Suominen & E. Vaara (toim.), *Toisinajattelua strategisesta johtamisesta* (s. 17–28). Helsinki: Tekijät ja WSOYpro.
- Tunkkari, I. (2020). *Asuuko hyvä elämä kuntastrategioissa?* Blogi. 17.9.2020. <https://www.mdi.fi/blogi-asuuko-hyva-elama-kuntastrategioissa/>
- Ullman, J. B. (2006). Structural Equation Modeling: Reviewing the Basics and Moving Forward. *Journal of Personality Assessment*, 87(1), 35–50. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa8701_03
- Vaara, E., Sorsa, V. & Pälli, P. (2010). On the force potential of strategy texts: a critical discourse analysis of a strategic plan and its power effects in a city organization. *Organization*, 17(6), 685–702. <https://doi.org/10.1177/1350508410367326>
- Valtiovarainministeriö (2022). *Kuntapolitiikka käännekohdassa? Kuntien toimintaedellytysten vahvistaminen ja kuntapolitiikan tulevaisuuden skenaariot* (2022). Valtiovarainministeriön julkaisuja 2022:5. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-910-8>
- Voutilainen, O., Korhonen, K., Ovaska, U. & Vihinen, H. (2021). *Mökkibarometri 2021*. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 47/2021. Luonnonvarakeskus, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-380-237-7>
- Wickham, H. (2016). *ggplot2: Elegant Graphics for Data Analysis*. Springer-Verlag New York. ISBN 978-3-319-24277-4. <https://ggplot2.tidyverse.org>